Bilaga 8: Nationell strategi för generationsskifte inom jordbruket

- I Sverige, såväl som i EU, finns behov av åtgärder som kan öka incitamenten för generations- eller ägarskifte. Andelen jordbrukare över 65 år har stigit med cirka fem procentenheter under de senaste tio åren
- För att underlätta för generationsskifte är en bättre lönsamhet inom jordbruket central för att öka branschens attraktivitet. Även tillgången till kapital är en viktig del för att kunna genomföra ett generationsskifte, framför allt har unga jordbrukare idag svårt att få de lån som krävs.
- I den här strategin föreslås såväl ekonomiskt stöd i form av höjda stödnivåer för etableringsstöd och investeringsstöd som rådgivningsinsatser för att underlätta hela processen vid ett generationsskifte.

Sammanfattning

Enligt kommissionens förslag till den kommande gemensamma jordbrukspolitiken ska varje medlemsland ta fram en nationell strategi för generationsskifte. Den ska innehålla en beskrivning av den demografiska situationen, vilka hinder som finns, hur ett startpaket bör se ut och vilka synergier som finns mellan åtgärder som främjar generationsskifte.

Jordbruksverket ska till regeringen lämna förslag på en nationell strategi för generationsskiften inom jordbruket och utifrån strategin, föreslå innehåll i ett startpaket för unga respektive nya jordbrukare, som beaktar behovet av att ytterligare stimulera unga och nya jordbrukares inträde i sektorn

Den demografiska situationen i den agrara sektorn

Den senaste statistiska undersökningen från Jordbruksverket är från 2023 och visar att Sverige hade drygt 56 000 jordbruksföretag, vilket motsvarar en minskning på drygt fyra procent sedan 2020. Företagen fördelas på tre åldersgrupper:

- 13 procent har driftledare som är 40 år eller yngre
- 54 procent har driftledare mellan 41 och 65 år
- 33 procent har driftledare äldre än 65 år.

Andelen unga lantbrukare har ökat något sedan 2013, medan andelen över 65 år har stigit med cirka fem procentenheter, vilket understryker en åldrande lantbrukskår.

Hinder för unga jordbrukare

För att underlätta för generationsskifte är en bättre lönsamhet inom jordbruket central för att öka branschens attraktivitet. Även tillgången till kapital är en viktig del för att kunna genomföra ett generationsskifte, eftersom det ofta krävs stora investeringar. Framför allt har unga jordbrukare idag svårt att få de lån som krävs.

Skatteregler och annan lagstiftning är andra centrala faktorer som både kan underlätta och bromsa möjligheten till generationsskifte.

Därtill är tillgång till relevant kunskap, en positiv bild av yrket samt välutvecklade, trygga landsbygdsmiljöer andra viktiga faktorer. En allt modernare jordbruksbransch kommer i framtiden ställa ännu högre krav på kunskap och kompetens inom yrket.

Startpaket för unga jordbrukare

Varje medlemsstat ska ta fram ett anpassat startpaket av olika möjliga stöd riktat till unga. Nedan är förslaget på svenskt startpaket.

Tabell 1 Förslag svenskt startpaket

Stöd	Kommentar
• Etablering av unga jordbrukare	Obligatoriskt
• Gradvis avtagande arealbaserat inkomststöd unga	Obligatoriskt
• Investeringsstöd med högre stödnivå för unga jordbrukare	Obligatoriskt
• Tillgång till rådgivningstjänster och utbildningsprogram	Riktat till unga
• Kontaktpunkt för unga jordbrukare*	Obligatoriskt

*Kontaktpunkten är inte ett eget stöd, men det är ett krav på medlemsstaterna att utforma en sådan funktion för information riktad till unga jordbrukare.

Synergier mellan åtgärder som bidrar till generationsväxling i NRP-plan

De åtgärder som bedöms ha stor potential till synergier är de som är obligatoriska inom startpaketet. Genom att kombinera dessa stöd får unga jordbrukare tillgång till mer kapital och en större bredd i hur det kan användas.

Summary

According to the European Commission’s proposal for the upcoming Common Agricultural Policy, each Member State shall develop a national strategy on generational renewal in Agriculture. It should include an assessment of the current demographic situation, an identification of entry barriers for young farmers and measures and initiatives to overcome them, how a national starter pack should look like, and the synergies between measures that promote generational transition.

In Sweden, The Swedish Board of Agriculture shall submit a proposal for a national strategy on generational renewal to the Government, and based on that strategy, propose the Swedish content of a starter pack for farmers, taking into account the need to further stimulate the entry of young and new farmers into the sector.

Demographic overview

The latest statistical survey from the Swedish Board of Agriculture, dated 2023, shows that Sweden had just over 56 000 agricultural businesses, representing a decline of a little more than four percent since 2020. The businesses are distributed across three age groups:
• 13 percent have managers who are 40 years old or younger
• 54 percent have managers aged between 41 and 65 years
• 33 percent have managers older than 65 years.

The proportion of young farmers has increased slightly since 2013, while the share of those over 65 years has risen by about five percentage points, underscoring an aging farming population.

Entry barriers

To promote generational renewal, improved profitability in agriculture is essential for increasing the sector’s attractiveness. Access to capital is also a crucial component, as a generational handover often requires substantial investments. Young farmers today struggle to obtain the necessary loans.

Tax regulations and other legislation are additional key factors that can both enable and hinder generational renewal.

Furthermore, access to relevant knowledge, a positive image of the profession, and well-developed, secure rural environments are important factors. A more modern agricultural sector will imply even higher demands on knowledge and competence in the future.

Starter pack

Every member state shall develop a customized starter pack of various possible measures aimed at promoting generation renewal. Below is the proposal for a Swedish starter pack for young farmers.

Tabell 2 Proposal Swedish Starter pack for young farmers

Measures	Comments
• Setting-up of young farmers	Mandatory
• Degressive area-based income support for young farmers	Mandatory
• Investment support with higher aid intensity for young farmers	Mandatory
• Access to advisory services and training programs	Aimed at young
• Points of access	Mandatory, not a measure.

Synergies between measures

The measures considered to have the greatest synergy potential are those that are mandatory within the starter pack. By combining these supports, young farmers gain access to more capital and a broader range of possible uses.

Innehåll

Sammanfattning 2

Summary 4

1 Inledning 8

1.1 Syftet med denna nationella strategi 8

1.2 Målsättningar för ökad livsmedelsproduktion 9

1.3 Strategins omfattning och avgränsning 10

2 Hur det ser ut i Sverige idag 11

2.1 En demografisk översikt 11

2.2 Kommande generationsskifte 15

2.3 Om processen generationsskifte 16

2.4 Nya typer av generationsskiften 16

3 Hinder för unga att komma in i branschen 18

3.1 Bristande lönsamhet 18

3.2 Tillgång till kapital är ett hinder för unga 20

3.3 Lagstiftningar och system som påverkar möjligheten till generationsskifte 21

3.4 Kompetens och kunskap 25

3.5 Attraktivitet för branschen 26

3.6 Attraktiv landsbygd 27

4 Startpaket - Hur den gemensamma jordbrukspolitiken kan bidra för att möta behoven 29

4.1 Arealstöd till unga 31

4.2 Startstöd/Etableringsstöd 33

4.3 Investeringsstöd till ökad konkurrenskraft 35

4.4 Kompetensutveckling 37

4.5 Samarbete 39

4.6 Stöd till avbytartjänster 40

4.7 EIP 43

4.8 Leader 44

4.9 Finansieringsinstrument 45

5 Synergier 48

6 Bilaga 1 - Utblick i Europa 50

6.1 EU-kommissionens strategi för generationsskifte 50

6.2 Olika länders utmaningar och insatser 51

6.3 Irland 52

6.4 Österrike 53
6.5 Spanien 54
6.6 Polen 55
6.7 Danmark 57

1 Inledning

I Sverige, såväl som i EU, finns behov av åtgärder som kan öka incitamenten för generations- eller ägarskifte. Detta kan innebära antingen att man lämnar över till nästa generation inom familjen (generationsskifte), eller att man avyttrar marken eller verksamheten till annan intressent (ägarskifte). Att inget generations- eller ägarskifte skett behöver inte innebära att marken inte brukas. Den kan brukas av andra familjemedlemmar eller arrenderas ut. På sikt kan dock ett uteblivet ägarskifte hindra en utveckling och skapa inlåsningseffekter exempelvis om marken inte kan användas som säkerhet vid investeringar som utvecklar eller förnyar lantbruksverksamheten. Att inte kunna utveckla verksamheten kan också innebära att yngre generationers intresse för att ta över lantbruket svalnar med tiden.

Att få in fler yngre eller nya företagare inom jordbruksföretagandet är ett viktigt steg i arbetet med att stärka vår förmåga till ökad livsmedelsförsörjning men också för att öka takten i omställningen till ett mer hållbart jordbruk. Yngre jordbrukare är mer benägna att investera och satsa framåt genom att implementera ny teknik vilket kan bidra till ökad effektivitet och produktivitet i lantbruket[1].

Det finns sannolikt många skäl till att lantbrukare hellre lägger ner verksamheten än att skifta ägare. För att vi ska behålla jordbruket i alla delar av Sverige, med de värden det för med sig, behöver vi identifiera de behov som finns och föreslå relevanta åtgärder som leder till fler ägar- och generationsskiften.

1.1 Syftet med denna nationella strategi

I kommissionens förslag till ny lagstiftning för den kommande gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) lyfts generationsskiften som ett tydligt mål och prioritering[2]. Bland annat framgår det att varje medlemsland ska ta fram en nationell strategi för generationsskifte inom jordbruket. Strategin för generationsskifte inom jordbruket ska öka effektiviteten och samstämmigheten i insatser som riktar sig till unga jordbrukare inom ramen för kommande gemensamma jordbrukspolitik men även nationella initiativ. Strategin ska omfatta följande:

(a) Bedömning av den nuvarande demografiska situationen inom jordbrukssektorn.

[1] Europeiska kommissionen. (2025). Strategy for generational renewal in agriculture. Strasbourg: EU.

[2] Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om fastställande av villkoren för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma jordbrukspolitiken för perioden 2028–2034, COM(2025) 560

(b) Identifiering av inträdeshinder för unga jordbrukare och föreslagna nationella initiativ och åtgärder för att övervinna dem.

(c) Beskrivning av startpaketet för unga jordbrukare som avses i artikel 16 i förslaget till ny GJP-förordning kommer att användas i det nationella sammanhanget.

(d) Synergier mellan åtgärder som bidrar till generationsskiftet enligt den nationella och regionala partnerskapsplanen.

Jordbruksverket ska till regeringen lämna förslag på en nationell strategi för generationsskiften inom jordbruket och utifrån strategin, föreslå innehåll i ett startpaket för unga respektive nya jordbrukare, som beaktar behovet av att ytterligare stimulera unga och nya jordbrukares inträde i sektorn. I uppdraget ingår att även beakta de förslag som lämnas avseende differentiering av det gradvis avtagande arealbaserade inkomststödet (DABIS) samt investeringsstöd och utformning av startstöd till unga och nya jordbrukare.

Under hösten 2025 lanserade EU-kommissionen en strategi för generationsskifte[3]. I strategin lyfter man bland annat fram tillgång till kapital och mark, kompetens, attraktiviteten på landsbygden och pensionsmöjligheter som prioriterade områden för att underlätta för generationsskifte. Kommissionen rekommenderar dessutom att medlemsstaterna ska dubbla sina ansträngningar för generationsväxling till kommande programperiod och rekommenderar att minst sex procent av den öronmärkta budgeten för GJP i respektive medlemsstat ska gå till åtgärder som främjar generationsskifte.

Den 30 januari lämnade Jordbruksverket förberedande analyser i en delredovisning till Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet). Delredovisningen utgjorde en initial analys över de behov som behöver mötas i en nationell strategi för generationsskifte i jordbruket.

1.2 Målsättningar för ökad livsmedelsproduktion

Den livsmedelsstrategi som antogs av riksdagen 2017 och uppdaterades i livsmedelsstrategin 2.0 har som mål att åstadkomma en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Jordbruksverket har på uppdrag av regeringen bedömt en möjlig produktionsökning över tid[4]. Det förslag som lämnats siktar på stärkt försörjningsgrad till 2035. Målen är en ökad försörjningsgrad där siffrorna för mjölk behöver öka från

[3] Europeiska kommissionen. (2025). Strategy for generational renewal in agriculture. Strasbourg: EU.

[4] Jordbruksverket (2025) Förslag på mål och uppföljningsmetoder för svensk livsmedelsproduktion, RA25:10

71 till 85 procent, spannmål från 115 till 140 procent, kött från 70 till 80 procent och äpple från 28 till 50 procent.

Utredningen Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd[5] SOU 2024:56 pekade på att svenska jordbruket för att bibehålla animalieproduktionen på dagens nivå måste göra årliga investeringar om 20 000 platser för mjölkkor, 8 000 suggplatser och 40 000 slaktgrisplatser.

Målen om ökad produktion kräver ökade investeringar vilket bland annat kan åstadkommas genom nyetablering av företag, ägarskiften i befintliga företag eller genom att befintliga företag expanderar.

1.3 Strategins omfattning och avgränsning

Den här strategin omfattar generationsskiften av jordbruksföretag. I ett jordbruksföretag kan det ingå en lantbruksfastighet (lantbruksegendom). En lantbruksfastighet kan i sin tur bestå av både jordbruks- och skogsmark.

Det finns jordbruksföretag som inte äger någon mark utan enbart arrenderar jordbruksmark. Det finns även jordbruksföretag som bedrivs utan tillgång på mark eller med mycket begränsad tillgång på mark. Till exempel animalieproducenter utan egen foderproduktion och trädgårdsföretag med växthusproduktion.

Större delen av de svenska jordbruksföretagen har också skogsbruk i sin verksamhet eftersom de flesta lantbruksfastigheter också innehåller skogsmark. Även Sveriges skogsägare blir allt äldre.

Den här strategin omfattar inte generationsskifte rörande andra delar av Jordbruksverkets ansvarsområden. I korthet kan ändå nämnas att inom fiske och vattenbruk finns det också behov av att få in fler unga[6]. EU-kommissionen förespråkar en starkare synergi mellan EU:s gemensamma jordbrukspolitik (GJP) och EU:s gemensamma fiskeripolitik (GFP) eftersom de problem som sektorerna möter är i stort desamma. Den främsta utmaningen/hindret var enligt enkätsvar från yrkesfiskarna beviljandet av nya fiskelicenser. Till en viss del nämns brist på kompetensutveckling och insatser så som program för blivande yrkesfiskare och ägarskiftes- och mentorprogram för småskalig kust- och insjöfiske[7]. Viss dialog med Sametinget kring generationsskifte inom rennäringen har skett. I den dialogen har främst det nya etableringsstödet diskuterats och hur det bör utformas för att passa behoven utifrån rennäringen.

[5] SOU 2024:56. (2025). Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

[6] Jordbruksverket (2024) Förstudie om ägarskiftes- och mentorprogram inom svenskt yrkesfiske

[7] Jordbruksverket (2024) Förstudie om ägarskiftes- och mentorprogram inom svenskt yrkesfiske

2 Hur det ser ut i Sverige idag

Idag är snittåldern på Sveriges lantbrukare 60 år och en tredjedel av dem har nått pensionsåldern. En ständigt åldrande lantbrukarkår är ett resultat av att man som lantbrukare allt oftare väljer att fortsätta driva verksamheten med lägre aktivitet eller att lägga ner sitt jordbruk istället för att initiera ett ägarskifte och lämna över till någon annan som kan driva verksamheten vidare.

De senaste åren har det skett omkring 11 000 överlåtelser av lantbruksfastigheter per år. Detta är alltså alla fastigheter som har jord- och/eller skogsmark, det behöver inte betyda att det bedrivs aktiv jordbruksverksamhet på dessa fastigheter. I dessa ingår de överlåtelser som sökts lagfart för. Enligt jordförvärvsutredningens efterforskningar sker uppskattningsvis ytterligare 3 000–5 000 fastighetsöverlåtelser genom fastighetsreglering, vilka inte återfinns i lagfartsstatistiken. Det vanligaste sättet att överlåta en fastighet är genom gåva, köp eller en kombination av de båda.

EU-kommissionen lanserade en strategi för generationsskifte under hösten 2025. Där lyfter man bland annat fram tillgång till kapital och mark, kompetens, attraktiviteten på landsbygden och pensionsmöjligheter. I den här rapporten kommer vi fortsatt att relatera till dessa hinder.

2.1 En demografisk översikt

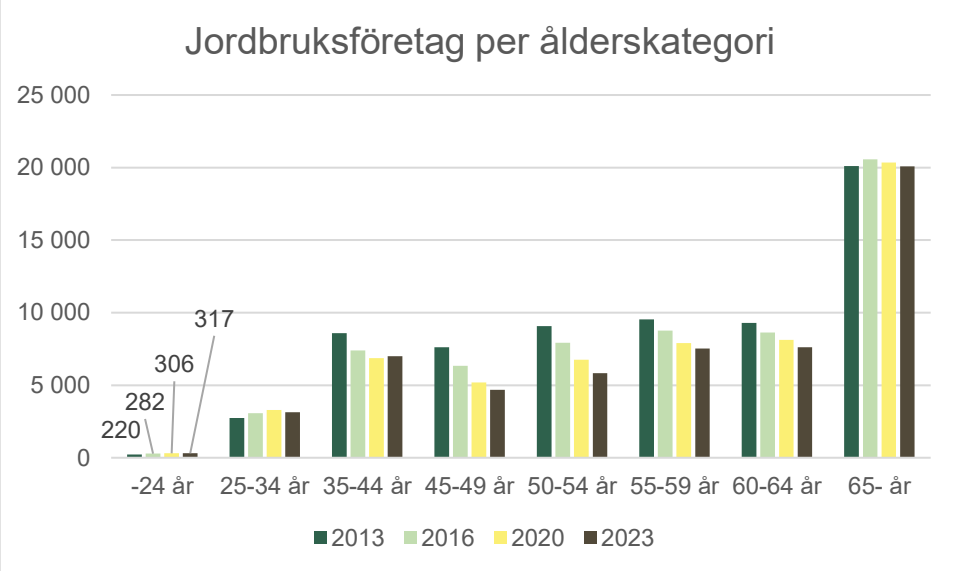
För att få en djupare förståelse för generationsskifte behöver vi inledningsvis förklara hur det svenska jordbruket ser ut idag. I Jordbruksverkets statistik delas det totala antalet jordbruksföretag in i olika kategorier. Den senaste statistiska undersökningen av samtliga jordbrukare i Sverige genomförde Jordbruksverket år 2023, därför redovisas statistiken i rapporten från det året. År 2023 fanns det 56 171 jordbruksföretag, jämfört med 2020 är det en minskning med drygt 4 procent och jämfört med 2010 en minskning med 21 procent[8]. Tabellen nedan visar fördelningen av jordbruksföretag per åldersgrupp. Från tabellen kan vi läsa att drygt 33 procent av alla driftledare är äldre än 65 år. Motsvarande siffra för driftledare som är 40 år eller yngre var 13 procent 2023.

[8] Jordbruksverket (2026) Jordbruksverkets officiella statistik

Tabell 3 Antal jordbruksföretag per åldersgrupp 2023

Åldersgrupper	Antal företag	Andel företag
40 år eller yngre	7 357	13%
41-65 år	30 168	54%
Äldre än 65 år	18 646	33%
Totalt	56 171	

Jämför vi med siffror från 2013 har andelen unga lantbrukare ökat någon procentenhet, andelen i den mellersta ålderskategorin har varit relativt oförändrad medan andelen lantbrukare över 65 år har stigit med cirka 5 procentenheter – en ökning som styrker tesen om en åldrande lantbrukskår. I figur 1 nedan ser vi hur fördelningen har ändrats mellan åren 2013–2023. I faktiska jordbruksföretag har antalet sjunkit för alla kategorier utom för de allra yngsta och de allra äldsta. Jordbruksföretagare är dock inte ovanliga genom att arbeta längre än den gängse pensionsåldern. En studie utförd av SCB visade att 52 procent av alla företagare fortsätter att vara verksamma vid 69 års ålder, jämfört med endast 11 procent av anställda[9].

Figur 1 Jordbruksföretag per ålderskategori 2013–2023

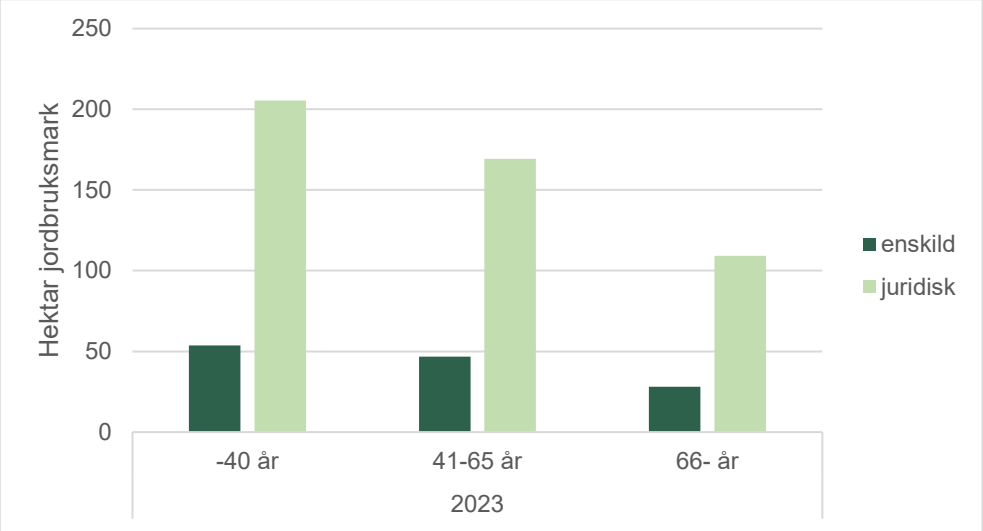
Om vi i stället tittar på driftledare uppdelat på om de har enskilda firmor eller är juridiska personer så ser vi en tydlig skillnad mellan de olika företagsformerna. En större andel av driftledarna för juridiska personer är 40 år eller yngre jämfört med enskilda firmor, vilket kan ses i Tabell 2. Det ska dock poängteras att den största delen av jordbruksföretagen i Sverige bedrivs som enskilda firmor, nämligen 9 av 10 företag.

[9] SCB (2017) Företagare tjänar mindre och arbetar längre än anställda.

Tabell 4 Företagsform för olika åldersgrupper

Åldersgrupp	Enskild firma	Juridisk person	Totalt
40 år eller yngre	6 294	1 063	7 357
41–65 år	26 910	3 258	30 168
Äldre än 65 år	17 496	1 150	18 646
Totalt	**50 700**	**5 471**	**56 171**

I **Fel! Hittar inte referenskälla.** kan vi se skillnaderna i genomsnittlig areal av jordbruksmark som brukas av olika företagsformer inom olika åldersgrupper. Jordbruksföretagen brukade i genomsnitt drygt 53 hektar jordbruksmark år 2023. För båda företagsformerna kan vi se att driftledare som är 40 år eller yngre brukar större arealer jordbruksmark i genomsnitt jämfört med övriga grupper. Det blir också synligt att jordbruksföretag som bedrivs som juridisk person generellt brukar större arealer jordbruksmark än enskilda firmor, oavsett ålder på driftledaren.

Figur 2 Genomsnittlig areal jordbruksmark fördelat på åldersgrupp och företagsform

I tabell 5 framgår att 42 776 jordbruksföretag drevs som deltidsföretag 2023. Det motsvarar 76 procent av jordbruksföretagen och andelen är en liten ökning sedan 2020 (ökning 0,1 procent).

Tabell 5 Antal jordbruksföretag fördelat på heltid respektive deltid

		2020	2023
Heltid	**Antal företag**	14 142	13 395
Deltid	**Antal företag**	44 649	42 776
Totalt	**Antal företag**	58 791	56 171

I tabell 6 framgår att av heltidsjordbruken 2023 hade 57 procent en kombinationsverksamhet där entreprenadarbete inom jordbruk dominerade. För deltidsjordbruken hade 39 % en kombinationsverksamhet där entreprenadarbete utom jordbruk var det dominerande.

Tabell 6 Kombinationsverksamhet efter typ av kombinationsverksamhet

	2020			2023		
	Heltid	Deltid	Totalt	Heltid	Deltid	Totalt
Turism m.m.	977	3 951	4 928	739	3 845	4 584
Hantverk	251	1 079	1 330	386	1 338	1 724
Gårdsproduktion	1 225	2 317	3 542	1 134	2 256	3 390
Träförädling	219	1 260	1 479	263	1617	1 880
Vattenbruk	33	135	168	31	176	207
Förnybar energi	824	1 810	2 633	797	1 958	2 755
Utbildning och omvårdnad	171	1 358	1 529	174	1 003	1 177
Entreprenadarbete inom jordbruk	4 640	3 308	7 947	4 176	3 330	7 506
Entreprenadarbete utom jordbruk	3 761	6 665	10 427	3 758	6 743	10 501
Entreprenadarbete totalt	6 286	8 444	14 730	5 986	8 539	14 525
Övrigt	343	1 502	1 844	300	1 182	1482
Totalt	8 018	16 913	24 931	7 745	16 590	24 335

Inom statistik beräknas arbetsbehovet utifrån hur mycket och vad man odlar samt hur många djur av olika slag man har. Det ger ett mått på storleken på verksamheten i form av en beräknad arbetstid. Ju större företag desto mer arbetstid behövs. I tabell 7 ser vi standardiserade arbetstimmar för 2013 och i tabell 8 för 2023. Av tabellerna framgår att antalet jordbruk minskar i samtliga kategorier och åldersgrupperna i de olika kategorierna är ungefär oförändrade mellan åren. Det framgår också att det är vanligare att unga jordbrukare driver stora jordbruk och att äldre jordbrukare ägnar sig åt mindre.

Tabell 7 Standardiserade arbetstimmar för 2013

	Småbruk (<400 timmar)	400–1600 timmar	1600–3200 timmar	3200- timmar	totalt
40 år eller yngre	2 384	2 495	1 189	1 166	7 234
41-65 år	13 532	16 232	6 444	5 498	41 705
Äldre än 65 år	8 533	7 658	1 498	518	18 207
Totalt	24 449	26 384	9 131	7 182	67 146

Tabell 8 Standardiserade arbetstimmar för 2023

	Småbruk (<400 timmar)	400–1600 timmar	1600–3200 timmar	3200- timmar	totalt
40 år eller yngre	2 139	2 656	1 295	1 267	7 357
41-65 år	10 675	11 103	4 440	3 950	30 168

Äldre än 65 år	8 750	7 457	1 618	821	18 646
Totalt	21 564	21 216	7 353	6 038	56 171

Sammanfattningsvis har antalet jordbruksföretag minskat under den senaste tioårsperioden och andelen som driver lantbruk och är 40 år eller yngre är endast 13 procent.

Samtidigt brukar de yngre jordbrukarna i genomsnitt större arealer än äldre jordbrukare och de yngres jordbruk är större även sett till arbetstimmar.

2.2 Kommande generationsskifte

Under våren 2026 genomfördes en enkätundersökning för att få en bild av kommande generationsskifte. Ett urval gjordes och svar inkom från 1 300 jordbruksföretagare i åldern 60–80 år. De besvarade frågor om sitt eget övertagande, planer för kommande generationsväxling samt eventuella hinder för övertagande (Jordbruksverket, Generationsväxling, 2026).

Drygt 56 procent av de tillfrågade planerar att fortsätta sin nuvarande verksamhet i högst fem år. Knappt 33 procent ser en fortsättning på fem till tio år, medan de resterande 11 procent avser att driva jordbruket i samma storlek eller större under en period längre än tio år.

De fick också frågan vad de planerar att göra när de inte längre tänker fortsätta med sin nuvarande verksamhet utan planerar att trappa ner eller avsluta.

Knappt en fjärdedel av dem uppgav att de redan har en efterträdare klar för att ta över driften. Endast 7 procent planerar att sälja jordbruket och jordbruksdriften på den öppna marknaden, och knappt 3 procent planerar att återlämna sina arrenden. Det kan tolkas som att lite över en tredjedel av jordbrukarna har planer på att lämna över hela sin nuvarande jordbruksdrift till en ny jordbruksföretagare utan att först trappa ner själva.

Cirka 19 procent uppgav att de tänker fortsätta att äga gården men arrendera ut den mark som brukas idag.

Knappt 24 procent planerar för att successivt trappa ner den jordbruksdrift de bedriver idag. Av dem som har tänkt trappa ner planerar 57 procent att göra det under en femårsperiod, 36 procent inom 5-10 år och 7 procent längre än 10 år. Majoriteten av jordbrukarna som valde detta alternativ planerar alltså en relativt kort nedtrappningsfas.

Knappt en fjärdedel av jordbrukarna har ingen aktuell plan idag.

Jordbruksföretagarna fick också frågan om det finns något hinder för en kommande överlåtelse. Det hindret som lyftes fram av flest var lönsamheten, där 36 procent angav att det var det främsta hindret, därefter finansiering och sen att hitta en efterträdare. Samtidigt ansåg 38 procent att det inte fanns några hinder.

Tabell 9 Upplevda hinder för en eventuell överlåtelse

Upplevda hinder för en eventuell överlåtelse	
Typ av hinder	**Svarsprocent**
Inga hinder	38,0 %
Lönsamhet	36,5 %
Finansiering	22,3 %
Hitta efterträdare	21,7 %
Regelverk	17,0 %
Levnadsvillkor	13,9 %
Marktillgång	7,2 %
Kompetens	5,5 %

2.3 Om processen generationsskifte

Generationsskiften är ofta är en utmanande process där det finns flera olika intressenter. Ett generationsskiftes komplexitet beror bland annat på omfattningen av jordbruksverksamheten och om det är fastigheter inblandade. Att skifta en fastighet utan någon omfattande verksamhet är en enklare process. En jordbruksverksamhet är ofta ett livsverk där det kan vara svårt för ägaren att lämna över företaget till en efterträdare och det kan krävas tid för olika delar av processen att mogna. Det är många faktorer som ska ”falla på plats” för att en ny person, inom eller utanför familjen, ska kunna ta över. I många fall saknas det intresse av att ta över en jordbruksverksamhet men däremot finns det intresse av att få ekonomisk kompensation för fastighetens värde på marknaden. För även om verksamheten är svårsåld, består fastigheten av jordbruksmark som kan arrenderas ut till andra lantbrukare och skog som kan brukas med hjälp av inhyrd arbetskraft.

Om överlåtaren vill att jordbruksföretaget ska kunna leva vidare är det viktigt att undersöka om det finns intresse men också tillräckliga kunskaper hos en efterträdare. För en överlåtare kan det vara prioriterat att ge rätt förutsättningar för den som tar över vilket kan göra att eventuella syskon kan få en lägre kompensation än i det fall fastigheten sålts på öppna marknaden. I de fall där flera personer ska ta över, är det viktigt att förvissa sig om att de kommer att kunna samarbeta, driva verksamheten i en gemensam riktning och fatta beslut som medför att företaget blir livskraftigt.

Oavsett om verksamheten ska överlåtas till någon inom eller utanför familjen utgör ägarskiftet ett komplext projekt där personliga relationer, ekonomiska förutsättningar, kunskap och intresse måste samverka för att en så ändamålsenlig lösning som möjligt ska kunna nås.

2.4 Nya typer av generationsskiften

Det finns flera olika tillvägagångssätt för att genomföra generationsskifte. Beroende på hur omfattande verksamheten är och hur relationen mellan övertagare och överlåtare ser ut, skiftar utmaningarna och lämplig process för genomförandet.

Personer med släktkopplingar får ofta möjlighet att förvärva fastighet och andra tillgångar till lägre pris än marknadspris, vilket ger dem en fördel. En extern övertagare som saknar startkapital har större utmaningar med finansieringen men kan ha rätt kunskap och erfarenhet. En extern övertagare kan exempelvis komma in i en jordbruksverksamhet som anställd och på sikt ta över företaget. En bra överlåtelseprocess kräver ofta tid där överlåtare och övertagare lär känna varandra. Det kan därför ta flera år och processen behöver starta relativt långt innan överlåtaren tänkt sluta som företagare. Det som ofta saknas hos övertagaren är erfarenhet och färdighet att driva företag, något som behöver få utvecklas över tid.

2.4.1 Arrendera

Ett sätt att ge en yngre extern övertagare företagserfarenhet är att låta den arrendera en del av verksamheten. Att arrendera ut hela verksamheten innebär att överlåtaren tar en stor risk om utfallet hos övertagaren inte blir som önskat. Vid ett arrende kan det bli aktuellt att en del maskiner och djur säljs till arrendatorn. De kan vara svåra att återta om problem uppstår.

Finansiering av eventuella djur, maskiner och rörelsekapital kan ske på olika sätt. Köparen kan betala del av köpeskillingen och resterande del av beloppet hanteras genom att överlåtaren ställer ut en revers på vilken ränta utgår. Blir utfallet positivt kan arrendedelen succesivt öka för att sedan innefatta all verksamhet hos överlåtaren. Företagandet hos överlåtaren kan leda till att ett visst kapital byggs upp som kan användas vid investeringar eller konsolidering.

2.4.2 Delägarskap

Ett annat alternativ är låta den yngre externa övertagaren bli delägare i verksamheten. Det går att hantera via enkelt bolag men ger inte samma tydlighet som i ett aktiebolag. Om det inte finns ett aktiebolag från början kan det bildas för att underlätta delägande. Överlåtaren kan inledningsvis bilda det som ensam ägare och hålla i den inledande processen. Nästa steg är att sälja in maskiner, lösöre och eventuella djur från överlåtarens enskilda firma till aktiebolaget, ordna med arrendeavtal mellan aktiebolagen och den enskilda firman samt övriga praktiska frågor.

Det går att överlåta delar av fastighet till övertagaren från start som privatperson. Övertagarens ägarandel går att öka över åren, men kräver kontinuerlig uppdatering av priset på fastigheten.

Att istället avvakta med fastighetsöverlåtelsen är vanligt och kan vara ett sätt för överlåtaren att se hur verksamheten utvecklar sig med den nye delägaren i exempelvis ett gemensamägt aktiebolag innan diskussioner påbörjas om övertagande av lantbruksfastigheten. För den nystartade kan det också vara bra att avvakta med fastigheten eftersom den binder mycket kapital. Den nystartades kapital behövs till en början troligen för att köpa aktier i driftsbolaget där verksamheten drivs.

3 Hinder för unga att komma in i branschen

Många unga tror på lantbruket som ett framtidsyrke samtidigt som de är tveksamma till att ta över efter den äldre generationen. I en studie av LRF Ungdomen ”Många vill men få kan” svarar 69 procent av unga som skulle vilja äga lantbruksföretag att de ser stora svårigheter i att förverkliga detta[10] (LRF Ungdomen, 2023).

Lantbruk som ägs av äldre personer kan ha en historik av dålig lönsamhet och brist på investeringar. De kan också vara högt belånade. Att ta över ett sådant lantbruk kräver stora investeringar för att ta fart och förutsätter därmed tillgång till kapital. Dock kan nya företagare ha svårt att övertyga bankerna att låna ut pengar. Om det dessutom finns syskon som ska lösas ut kan det bli omöjligt att få ekvationen att gå ihop. Brukarens framtida försörjning genom pensionen behöver också säkerställas genom en tillräckligt stor köpeskilling eller vederlag.

Unga eller nya lantbrukare ställs inför flera olika typer av hinder vid ett skifte. LRF Ungdomen använder i sin studie begreppen ”hårda och mjuka hinder” för att dela upp hindren för unga som vill ta över ett lantbruksföretag. När det gäller de mjuka hindren svarar 77 procent att ett hinder är att det är psykiskt påfrestande att driva eget lantbruk, 23 procent svarar att allmänhetens attityd mot lantbruk gör det oattraktivt, medan 11 procent svarar att de har för lite kunskap för att driva ett lantbruksföretag. Det är 37 procent som pekar på att nuvarande ägare inte vill släppa taget, 31 procent ser risk för osämja inom familjen och 15 procent att de inte vet hur de ska starta processen med ägarskifte. Vad gäller hårda hinder svarar 81 procent brist på kapital, 63 procent menar att äldre med mer kapital köper upp allt till priser unga inte kan matcha och 47 procent svarar att ett eller flera syskon är svåra/för dyra att lösa ut. Vidare pekar 63 procent på att det är dyrt och inte lönsamt att driva lantbruk medan 31 procent ser hinder i lagar och regler som är för svåra.

3.1 Bristande lönsamhet

Det finns få undersökningar eller uppgifter om lönsamhet som särredovisar situationen för just unga jordbrukare. När det gäller att driva ett jordbruksföretag lyfter LRF-ungdomens rapport fram att bristande lönsamhet utgör hinder för unga att etablera sig i branschen. Vi har därför använt olika undersökningar som belyser branschens lönsamhet och konjunktur i sin helhet.

[10] LRF Ungdomen (2023) Rapport om ägar- och generationsskifte - LRF

En bild av hur jordbrukarna upplever sin lönsamhet finns i LRF:s rapport *Grönt näringslivsindex*[11] och *Lantbruksbarometern 2025 höst*[12] som ges ut av Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna.

Enligt Lantbruksbarometern är lantbrukarnas upplevda lönsamhet på en hög nivå. Lägre räntor och högre avräkningspriser påverkar lönsamheten positivt. Däremot ökar skillnaderna drastiskt mellan animalieproduktion och växtodling, där mjölkproducenterna ligger i toppen och spannmålsodlare i botten. Samtidigt som den upplevda lönsamheten ökat, har lantbrukarnas skuldsättning gått ner för andra året i rad. Att skuldsättningen minskar visar att lantbruket avvaktar med sina investeringar men också att det dröjer innan räntesänkningarna får effekter på företagens investeringsvilja. Detta skulle också kunna tyda på att man har skjutit upp generationsskiften, eftersom nystartade företag ofta har högre skuldsättning.

Grönt Näringslivsindex är en konjunkturmätare som fokuserar på de gröna näringarna, vilka innefattar verksamheter baserade på jord, skog, trädgård och landsbygdens miljö, inklusive primärproduktion och tjänster på gårdsnivå. Under fjärde kvartalet 2025 syns en tydlig försvagning i konjunkturen för de gröna näringarna. Det samlade indexet faller, främst till följd av fortsatt nedgång inom växtodling och ett kraftigt ras inom skogsbruket. Samtidigt är animalieproduktionen stark och trädgårdsnäringen samt förädlingssektorn visar på stabilitet.

Det kan antas att unga och nyetablerade företagare påverkas av samma trender som branschen i övrigt. Dock kan nyetablerade företagare, de första åren vara känsligare för olika typer av störningar eftersom de ofta saknar buffertar till följd av att företagsuppstarten ofta kräver stora kapitalinsatser.

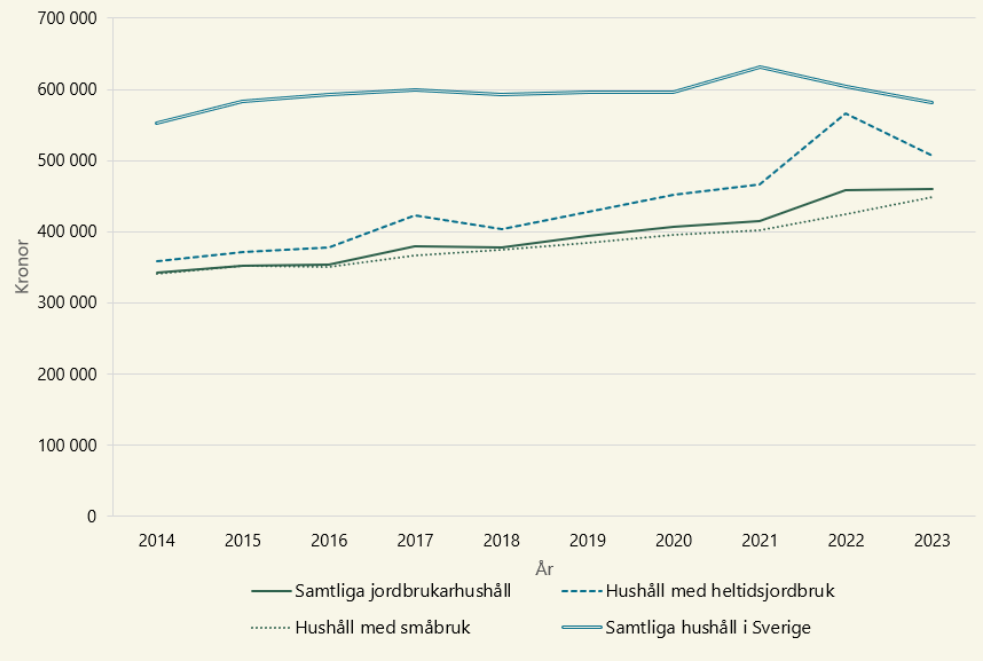
De flesta som är verksamma inom jordbruk har också inkomster från andra källor än jordbruk, detta genom att de själva har en tjänsteinkomst från anställning i ett annat företag eller att de bor tillsammans med någon som har det. Statistik över hushållsinkomster kan vara viktiga för att beskriva situationen för jordbruksföretagare. Figur 3 visar förändringarna i hushållsinkomsterna för såväl jordbrukarhushåll som för samtliga hushåll i Sverige de senaste tio åren[13]. Det framgår att hushållsinkomsterna pendlar mest (från ett år till ett annat) för hushåll med heltidsjordbruk. Det framgår också att hushåll i Sverige har högre hushållsinkomst än hushåll med jordbruk. Man kan även se att inkomstgapet har minskat under de senaste tio åren. År 2014 hade hushåll med heltidsjordbruk en hushållsinkomst som motsvarade 65 procent av den genomsnittliga disponibla inkomsten i de svenska hushållen och 2023 motsvarade den 87 procent.

---

[11] Grönt Näringslivsindex - LRF.

[12] Lantbruksbarometern höst 2025 | Ludvig & Co samt Skog och lantbruk - barometrar | Arkiv | Swedbank.

[13] Jordbrukarhushållens inkomster 2023 - Jordbruksverket.se

Figur 3 Hushållsinkomster efter transfereringar för jordbrukarhushåll jämfört med disponibel inkomst för samtliga hushåll i Sverige.

3.2 Tillgång till kapital är ett hinder för unga

Etablerade företag har fördelar när det gäller tillgång på kapital och finansiering jämfört med unga och nyetablerade. För att etablera ett jordbruksföretag behövs stora investeringar och om företagaren inte har några tillgångar krävs någon form av lån. Den som redan har en lantbruksfastighet har därmed ett kapital. Den som inte har några tillgångar kan exempelvis starta ett aktiebolag där det är lättare att ta hjälp med finansiering från andra.

Ett av de stora hindren som lyfts vid generations- och ägarskifte är tillgången till kapital eftersom det ofta krävs stora investeringar för att köpa etablerade företag, uppföra ny produktionsanläggning, mark och utrustning[14]. Framför allt har unga jordbrukare idag svårt att få de lån som krävs.

I LRF-ungdomens rapport Många vill –men få kan svarade 81 procent av de 440 tillfrågade deltagarna att bristen på kapital utgör ett hinder för unga att kunna ta över ett lantbruksföretag[15]. I undersökningen identifieras tre särskilt framträdande hinder. Det första är att få ihop nog kapital för att genomföra affären, det andra är konkurrensen med äldre kapitalstarka lantbrukare som köper upp lantbruksfastigheter och det tredje är att ha råd att köpa ut eventuella syskon i befintliga lantbruk.

[14] Jordbruksverket (2025). Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken. Jönköping: Jordbruksverket.

[15] LRF Ungdomen (2023) Rapport om ägar- och generationsskifte - LRF

Tillgången till krediter är däremot ett förhållandevis litet problem för jordbrukare i Sverige jämfört med andra EU-länder. Det visar en analys som EU-kommissionen gjort av kapitalbehoven i jordbrukssektorn[16]. Analysen visar att det är få jordbrukare i Sverige som får avslag på ansökan om banklån. De som oftast får avslag på låneansökningar är dock unga jordbrukare som saknar bakgrund i jordbruket.

3.3 Lagstiftningar och system som påverkar möjligheten till generationsskifte

I detta avsnitt tar vi upp olika nationella lagstiftningar och system som kan påverka generationsskiften inom jordbruket men som ligger utanför Jordbruksverkets ansvarsområden. Vi kommer därför inte att föreslå specifika åtgärder inom dessa områden.

3.3.1 Skatteregler som påverkar generationsskifte inom jordbruket

Skatter syftar framför allt till att bidra med inkomster till statskassan men även som styrmedel för att påverka individer och företag i en viss riktning. När OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) jämfört beskattning på jordbruksområdet har det konstaterats att det är vanligt med särskilda inslag vad gäller beskattningen av jordbruksföretag[17]. OECD konstaterar en utbredd användning av skattelättnader specifikt för jordbruket, även om deras betydelse och metoderna varierar. Skattesystem används i vissa fall för att uppmuntra generationsskifte i jordbruksföretag. Exempelvis har de flesta länder inom EU och OECD arvsskatt men en del av dessa har undantag för jord- och skogsbruk[18]. I Sverige avskaffades arvsskatten 2005 tillsammans med gåvoskatten.

OECD visade också att det är vanligt med särskilda regler kopplade till fastigheter, särskilt när det gäller beskattning i samband med generationsskifte och andra överlåtelser. I Sverige finns exempelvis möjligheter till skogsavdrag och rationaliseringsförvärv som berör och påverkar fastighetsöverlåtelser. Det kan finnas anledning att utreda hur skatteregler påverkar generationsskiften och förutsättningarna för att en etablerad jordbruksverksamhet ska kunna överlåtas och fortsätta på en fastighet.

3.3.2 Företagsformens betydelse för etablering av nya företag

Den vanligaste företagsformen för jordbruksföretag är enskild firma följt av aktiebolag. Handelsbolag, kommanditbolag och ekonomisk förening förekommer i mer begränsad utsträckning. Alla utom enskild

[16] FI-compass (2020) Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Sweden, EU-kommissionen.

[17] OECD. (2020). Taxation in Agriculture. Paris: OECD Publishing.

[18] OECD. (2021). Inheritance Taxation in OECD Countries, OECD Tax Policy Studies, No. 28. Paris: OECD Publishing.

näringsverksamhet är juridiska personer. Juridiska personer utgjorde 2023 knappt tio procent av antalet jordbruksföretag.

Vilken företagsform en jordbruksföretagare väljer beror på en rad faktorer kopplat till vilken typ av verksamhet som drivs, ambitioner kring utveckling, företagarens tidsperspektiv och livssituation, antal inblandade intressenter men även hur mycket kapital som finns tillgängligt. Hur stora vinster som görs samt vilken risk man är villig att ta är andra faktorer som spelar roll. Många nystartade företagare väljer idag aktiebolagsformen, detta gäller särskilt om flera personer är inblandade och en större verksamhet ska överlåtas succesivt. Eftersom en juridisk person i praktiken sällan kan förvärva en lantbruksfastighet, på grund av jordförvärvslagen, måste företagare som driver jordbruk i aktiebolag även ha en enskild firma för ägandet av fastigheten. Den som äger en lantbruksfastighet måste lämna deklaration som näringsidkare och har därmed en enskild firma.

Det svenska skattesystemet delar in inkomster i inkomstslagen tjänst, kapital och näringsverksamhet. Arbetsinkomster beskattas som inkomst av tjänst i aktiebolag och inkomst av näringsverksamhet i enskild firma. Kapitalinkomster beskattas i inkomstslaget kapital vilket för företag som drivs i enskild firma sker genom räntefördelning och för de som drivs som aktiebolag som utdelning.

Räntefördelning är en möjlighet i enskilda firmor att flytta resultat från inkomst av näringsverksamhet till inkomstslaget kapital som beskattas lägre (30 procent) och liknar utdelning i ett aktiebolag. För att kunna använda räntefördelning krävs ett kapitalunderlag som består av företagets tillgångar minus skulder. Nyetablerade företag som drivs i enskild firma har svårare att använda sig av denna möjlighet eftersom de oftast har begränsat ett litet kapitalunderlag.

I den nyligen gjorda utredningen Sysselsättning och boende på landsbygden[19] pekas på att förändringar i jordförvärvslagstiftningen kan vara gynnsamt för att till exempel underlätta generationsskifte. Aktiebolag som får förvärva jordbruksmark kan då genomföra generationsskiften genom att aktier fördelas till förvärvarna. Aktiebolagslagen blir då tillämplig i stället för samäganderättslagstiftningarna[20] vilket kan underlätta för flexibla ägandeförhållanden och förvaltning av fastigheten. Investeringar i stallbyggnader skulle också kunna gynnas av att externa aktieägare enklare kan ta sig in som delägare och därmed tillföra kapital.

Utredningen Sysselsättning och boende på landsbygden rekommenderade dock att regleringen av aktiebolags möjligheter att förvärva jordbruksmark skulle lämnas oförändrad. Detta för att markägarbalansen och

[19] SOU 2025:82. (2025). Sysselsättning och boende på landsbygden - Juridiska personer förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

[20] Lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och lagen (1989:31) om förvaltning av vissa samägda jordbruksfastigheter

konkurrensneutraliteten mellan olika bolagsformer och olika lantbruksföretag ska kunna bibehållas. Ökat bolagsägande riskerar att leda till markspekulation med stigande markpriser som följd. Skogsbrukets dominans i Sverige gör att investerande aktörer främst intresserar sig för skogsbruk och skogsmark, därför skulle jordbruket riskera att bli ett underordnat intresse. Utredningen menar att ökade möjligheter för vissa aktiebolag att förvärva viss jordbruksmark därmed riskerar att leda till negativa konsekvenser för jordbrukets utveckling samt bosättning och sysselsättning på landsbygden.

Det finns utredningar som visat på ett behov av att neutralisera skillnaderna mellan aktiebolag och enskild firma vad gäller skattesystemet.[21] Justeringar i lagstiftningen skulle kunna minska obalansen mellan etablerade och nystartade företag. Förändrade behov hos dagens jordbruksföretagare kan innebära att man väljer att organisera sig på andra sätt. De som satsar på jordbruk idag har andra krav på arbetsvillkor vilket kan göra att fler personer är involverade i företaget. Det är därför troligen så att fler kommer att välja aktiebolagsformen. Skattereglerna för fåmansbolag där de flesta jordbruksföretag i aktiebolagsform ingår har ändrats de senaste åren. Det är viktigt att ändrad skattelagstiftning för småbolag tar hänsyn till jordbrukets behov. Neutralitet i skattesystemet mellan bolagsformer är viktigt men även hänsyn till konkurrenssituation mellan etablerade och nystartartade företag för att underlätta generationsskifte.

3.3.3 Tillgång till mark

Som tidigare skrivits så är kapital till markköp ett stort problem vid generations- och ägarskifte. I många delar av landet är utbudet av jordbruksmark begränsat, särskilt i områden med goda produktionsförutsättningar. Den höga efterfrågan driver upp markpriserna, vilket gör det svårt för unga jordbrukare att konkurrera om marken. Att konkurrera med äldre kapitalstarka lantbrukare som köper upp lantbruksfastigheter kan också vara en utmaning.

3.3.4 Markåtkomst genom arrende

För att starta eller utöka en jordbruksverksamhet kan gårds- eller sidoarrenden vara en lösning. Tillgången på mark som upplåts i arrendeform har en påverkan på möjligheten till generationsskiften och uppstart av ny jordbruksverksamhet. Dessutom kan ett jordbruksföretag minska sitt behov av kapital genom att arrendera mark eftersom fastigheten ofta innehåller andra värden utöver det som relaterar till själva jordbruksverksamheten. Att köpa mark är mycket kostsamt och en långsiktig investering som kanske inte betalar sig på kortare sikt. För jordbruksföretag kan arrenden möjliggöra expansion utan att det kräver mycket kapital. Tillgängligt kapital kan i stället användas för att utveckla stallbyggnader eller maskinparker.

[21] SOU 2024:36 Förenkla och förbättra! Betänkande av Kommittén om förenklad beskattning av ägare till fåmansföretag.

Tillgång till mark påverkas av hur arrendelagstiftningen är utformad och kan därmed förbättras genom förändrade arrendeförhållanden. Konkurrenskraftsutredningen[22] menade att arrendemarknaden har stor betydelse för konkurrenskraften och att det är viktigt att arrende är en attraktiv upplåtelseform.

Den statliga utredningen Jordbruk- och bostadsarrenden, även kallad Arrendeutredningen[23], menar att det är förenat med betydande svårigheter att åstadkomma en lämplig intresseavvägning mellan jordägare och arrendator. Det är naturligt att en arrendator normalt har ett intresse av ett starkt besittningsskydd. Besittningsskydd innebär att arrendatorn inte kan bli uppsagd utan starka skäl. Skyddet ger ökad förutsägbarhet och förutsättningar för en mera långsiktig verksamhet. I en situation där efterfrågan på jordbruksmark överstiger utbudet riskerar emellertid ett starkt besittningsskydd för arrendatorn att leda till ett minskat intresse hos jordägare att upplåta mark med jordbruksarrende. Detta innebär att bestämmelser om starkt besittningsskydd i förlängningen kan få negativa effekter även för arrendatorerna.

Omkring 45 procent av jordbruksverksamheten i Sverige bedrivs på arrenderad mark[24]. Ofta utökas befintlig produktion genom att jordägande företag arrenderar ytterligare mark. Konkurrenskraftsutredningen pekade på att längden på arrendeavtalen påverkar incitamenten att ingå avtal, långsiktigheten i brukandet och i vissa fall även investeringar i bland annat markförbättringsåtgärder. I Konkurrenskraftsutredningens slutbetänkande (SOU 2015:15) föreslogs därför att regeringen skulle beakta de förslag om förändrat besittningsskydd vid sidoarrenden som Arrendeutredningen (SOU 2014:32) tog fram. Konkurrenskraftsutredningen föreslog, till skillnad från Arrendeutredningen, att full avtalsfrihet ska råda vid fastställande av arrendeavgiften. Arrendelagstiftningen har efter detta dock inte ändrats vad gäller avtalsfrihet.

3.3.5 Fastighetsbildningslagen m.m.

Regelverk som styr fastigheter påverkar möjligheten för unga att köpa jordbruksmark. För att lägga till mark till sin fastighet krävs en lantmäteriförrättning som utförs av Lantmäteriet. Om gränserna för den aktuella marken är oklara kan det också krävas en fastighetsbestämning. Kostnaden för att lägga till mark till sin fastighet överstiger inte sällan värdet på marken i delar av Sverige där markpriserna är låga. I många fall kan skiftena också vara väldigt små vilket innebär att kostnaden per hektar blir hög.

---

[22] SOU 2015:15. Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

[23] SOU 2014:32. (2014). Jordbruk- och bostadsarrende - några frågor om arrendeavgift och besittningsskydd. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

[24] Upplåtelseformer, arrende av jordbruksmark 2024 - Jordbruksverket.se

Vissa grundläggande regler kring fastighetsbildning har stor betydelse för möjligheterna till ägarskifte och för att kunna finansiera investeringar .

Fastighetsbildningslagen (1970:988) hindrar uppdelning av så kallat ”bärkraftiga enheter” vilket gör att en jordbruksfastighet på till exempel 400 hektar i regel inte kan delas i fyra fastigheter på 100 hektar för att ge utrymme för fyra nya jordbrukare att etableras. Även ”renodling” av fastigheter till att vara fokuserade på jordbruk genom att stycka av skog hindras i många fall. Skogen har ansetts ge fastigheten bättre ekonomisk hållbarhet genom att ge sysselsättning under vintern eller extra inkomster när jordbruket går dåligt. De flesta jordbrukare idag har inga problem med att sysselsätta sig under vintern och större delen av de insatser som görs i skogsbruket lönar sig inte att göra själv. Att driva både jord- och skogsbruksverksamhet parallellt ställer höga krav på företagaren och det kan vara svårt att bli konkurrenskraftig på flera områden, särskilt när företagaren är nyetablerad. Att ha skog ingående i fastigheten binder även mycket kapital vilket ofta är en begränsande faktor för den som är nystartad och vill satsa på jordbruket. Om skogen kan styckas av skulle kapital kunna frigöras till investeringar i till exempel stallbyggnader och maskiner. Större möjligheter att renodla verksamheten kan göra företagen mer konkurrenskraftiga men också göra det lättare att sälja vidare eller att ta in externa investerare. Samtidigt kan skogsmark vara en tillgång som bidrar till att sprida riskerna och bidra till en mer robust verksamhet för företagaren vilket å andra sidan kan underlätta för övertagaren vid ett skifte.

3.4 Kompetens och kunskap

Tillgång till kunskap genom utbildning på olika nivåer och rådgivning har påverkan på möjligheten till generationsskiften inom jordbruket. Tillgång till kompetent arbetskraft är en förutsättning för att öka och utveckla livsmedelsproduktionen. Vilken sorts kompetens som efterfrågas varierar mellan livsmedelskedjans delbranscher. Många yrken kräver erfarenhet och lärlingsanställningar är ett vanligt karriärsteg för unga. Andra yrken kräver högre utbildning. Enligt en enkätundersökning genomförd av Tillväxtverket (2023) ser cirka 25 procent av de som svarade inom primärproduktionen att tillgången till lämplig arbetskraft och kompetens är ett stort hinder för tillväxt[25].

Nationellt finansierade naturbruksgymnasium och vuxenutbildningar som tillhandahålls av bland annat kommuner, högskolor och privata aktörer är viktiga för att rusta unga och nya jordbrukare med kunskap och erfarenhet som går in i sektorn.

I dagsläget är söktrycket generellt sett bra till de olika lantbruksutbildningar som finns. Lantbruksutbildningar är centrala för att unga lantbrukare ska vara redo för att ta över ett lantbruk vid ett generationsskifte.

[25] Tillväxtverket (2023) Företagens villkor verklighet.

För de som redan är verksamma inom jordbruket finns också behov av kunskap. Som en del i att bättre kunna möta de olika utmaning som finns när man är verksam finns möjlighet till rådgivning.

Det svenska rådgivningssystemet består av många olika aktörer, från stora aktörer som finns representerade med lokala/regionala kontor i större delen av landet och som är mer eller mindre specialiserade inom olika kunskapsområden, till ett antal mindre rådgivningsföretag som verkar på mer lokal/regional basis och ofta inom ett smalare ämnesområde. Det finns både privata och offentliga rådgivare, där de senare i huvudsak arbetar med rådgivning inom miljö- och klimatområdet. Privata rådgivningsaktörer arbetar inom alla ämnesområden.

Inom beredskapsområdet erbjuds statlig subventionerad rådgivning till alla lantbrukare i Sverige genom Greppa Näringen för att öka beredskapen på gårdsnivå. Rådgivning inom miljö- och klimatområdet är i hög grad finansierad med offentliga medel medan produktions- och företagsrådgivning generellt sett sker på marknadsmässiga villkor.

Offentlig finansiering sker av viss kompetensutveckling kopplad till konkurrenskraft, social hållbarhet och generationsväxling, bland annat i form av stödjande funktioner så som sammanställning och tillgängliggörande av kunskap genom till exempel de nationella kunskapsnaven. I innevarande programperiod ges generellt sett ingen individuell rådgivning med offentliga medel inom de här områdena. Emellertid sker en hel del fortbildning av rådgivare med stöd av medel från den gemensamma jordbrukspolitiken för att skapa bättre förutsättningar för bra rådgivning och metodik.

3.5 Attraktivitet för branschen

Även yrkets attraktivitet har betydelse för generationsskifte. Är attraktiviteten av yrket hög är det fler som är intresserade av att arbeta inom näringen.

Av ungdomsbarometerns slutrapport om framtidens lantbrukare[26] framgår att unga som kan tänka sig att arbeta inom jordbrukssektorn måste ha ett starkt intresse för lantbruk, attraheras av den livsstil som följer med att vara lantbrukare och vara öppna för att bo på landsbygden. Många har begränsad kunskap om lantbruksbranschen och de utbildningsvägar som leder dit. Medan nästan alla känner till yrket bonde, är kunskapen om branschens bredd, anställningsmöjligheter och vad naturbruksprogrammet innebär, betydligt lägre, liksom medvetenheten om utbildningar vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU.

Negativa attityder och fördomar mot både lantbruket i allmänhet och naturbruksprogrammet i synnerhet utgör ett hinder för ökad rekrytering. Elever på naturbruksprogrammet upplever ofta kritik från både jämnåriga

[26] Ungdomsbarometern. (2023). Framtidens lantbrukare.

och vuxna, och de med höga betyg rapporterar att de avrådts av skolpersonal från att söka sig till utbildningen. En annan utmaning är uppfattningen att lantbruket är en smal yrkesbana; unga ser framtiden som osäker och föredrar att hålla flera alternativ öppna, samtidigt som de betraktar lantbruket som ett område med låg trygghet och stabilitet – faktorer som blir allt viktigare i deras livsval. Trots den negativa bilden är de faktiska naturbrukseleverna generellt mycket nöjda med sina studier, och intresse visar sig vara en stark drivkraft.

Den fysiska och psykiska arbetsmiljön påverkar så klart de verksamma inom branschen och deras vilja att fortsätta vara verksamma. Som en del av rapporten Lantbrukares psykiska hälsa[27] gjordes en nationell kartläggning av heltidslantbrukarens psykiska hälsa. Nästan var fjärde lantbrukare rapporterade att de råkat ut för någon skada eller riskfylld incident, i samband med att de varit stressade eller mått sämre psykiskt. De olika grupper som upplevde den största psykiska pressen var främst; yngre, mindre än 10 års erfarenhet som företagare, kvinnliga lantbrukare, djurägare – speciellt de med mjölkproduktion samt lantbrukare i Norrland. Under fyra år pågår Lantlyftet – som är genomförandet av den nationella arbetsmiljöstrategin för jordbruket med syfte att minska olycksriskerna och förbättra arbetsmiljön, inklusive psykosociala aspekter[28].

3.6 Attraktiv landsbygd

I EU-kommissionens strategi för generationsväxling som presenterades under hösten 2025 lyfter kommissionen fram levnadsvillkoren på landsbygden som ett prioriterat område för att gynna generationsskiften[29]. Den grundläggande sociala infrastrukturen med tillgång till vård, äldreomsorg och utbildning är alla viktiga för att ge rätt förutsättningar för att leva på landsbygden. Därutöver är social trygghet och säkerhet viktiga faktorer för att skapa attraktiva landsbygder. Samtidigt är, utöver de sociala levnadsvillkoren, resilienta landsbygder utpekade som en nyckelfaktor. I strategin poängterar kommissionen vikten av en diversifiering av lantbrukarnas verksamheter. Dessutom lyfter man fram att unga lantbrukare generellt är mer positiva till innovativa lösningar och ser möjligheten med digitala lösningar.

Att skapa attraktiva boendemiljöer och möjligheter till företagande på landsbygden är avgörande för att skapa levande landsbygder. Inom den gemensamma jordbrukspolitiken idag finns framför allt en åtgärd som har ett tydligt fokus på att utveckla landsbygden. Stöd till lokalt ledd utveckling genom Leader ges till utvecklingsprojekt som bidrar till att utveckla den lokala bygden. Ett stort fokusområde för Leader är att få unga att stanna kvar på eller återvända till landsbygden. Flera av de projekt som genomförs

[27] Peter Lundqvist, C. H. (2025). *Lantbrukares psykiska hälsa.*

[28] Jordbruksverket (2022) Strategi för arbetsmiljö inom jordbruks- och trädgårdsnäringen. RA22:16. Jönköping

[29] Europeiska kommissionen. (2025). Strategy for generational renewal in agriculture. Strasbourg: EU.

med stöd genom Leader syftar till att göra landsbygden mer bebolig, exempelvis genom investeringar i bostäder, service, och kulturell infrastruktur. Det är åtgärder som indirekt främjar landsbygdsområdens attraktivitet, skapar tillväxt och därmed förbättrar den generella livskvalitén för de som bor där.

4 Startpaket - Hur den gemensamma jordbrukspolitiken kan bidra för att möta behoven

I det här kapitlet beskrivs startpaketet för unga jordbrukare, som regleras i artikel 16 i GJP-förordningen. Det ska vara ett slags paket av olika möjliga stöd riktat till unga, några av stöden är obligatoriska medan ett större antal av stöden i paketet är frivilliga. Varje medlemsstat ska ta fram ett anpassat startpaket. I startpaketet för unga jordbrukare finns andra stöd än ekonomiskt stöd som till exempel att delta i ett mentorprogram eller rådgivning specialiserad på generationsskifte. Till skillnad från startstöd kan dessa interventioner underlätta i ett tidigare skede under ett generationsskifte.

Inom ramen för startpaketet ska även medlemsstaterna inrätta en kontaktpunkt för unga jordbrukare som tillhandahåller information om stödmöjligheter och förfaranden samt underlätta inträde och etablering inom jordbrukssektorn.

Efter tabellen nedan med förslag på Sveriges startpaket ges en bakgrund till förslaget och en översikt av befintliga stöd och åtgärder inom GJP som på olika sätt bidrar till att främja generations- och ägarskiften. Utifrån befintliga stöd ger vi rekommendationer, där vi beaktar de nya kraven på exempelvis förenklade kostnadsalternativ (FKA) och den mer framtunga utbetalningstakten som föreslås till jordbrukspolitiken efter 2027.

Om vi utgår från aktuellt förordningsförslag, ser startpaketet för närvarande ut enligt följande:

Tabell 10 Aktuellt förordningsförslag startpaket

Stöd	Kommentar
Obligatoriskt	
• Etablering av unga jordbrukare	(nuvarande startstöd till unga)
• Gradvis avtagande arealbaserat inkomststöd unga	
• Investeringsstöd med högre stödnivå för unga jordbrukare	
• Kontaktpunkt för unga jordbrukare*	
Frivilligt	
• Stöd till småbrukare	
• Möjligheter att finansiera investeringar som genomförs av unga jordbrukare genom finansieringsinstrument	
• Stöd till etablering av företag på landsbygden	
• Stöd till aktiviteter för diversifiering av inkomster för jordbrukshushåll till annan verksamhet än jordbruksverksamhet	
• Samarbetsinsatser som underlättar tillgång till innovation	
• Samarbetsinsatser som underlättar samarbete mellan generationerna, inbegripet arv från jordbruket	
• Stöd till avbytartjänster	
• Tillgång till rådgivningstjänster och utbildningsprogram	

*Kontaktpunkten är inte ett eget stöd, men det är ett krav på medlemsstaterna att utforma en sådan funktion för information till unga jordbrukare.

Om vi utgår från aktuellt (2026-08-01) förordningsförslag, föreslår vi att det svenska startpaketet ska bestå av följande delar:

Tabell 11 Förslag svenskt startpaket

Stöd	Kommentar
• Etablering av unga jordbrukare	Obligatoriskt
• Gradvis avtagande arealbaserat inkomststöd unga	Obligatoriskt
• Investeringsstöd med högre stödnivå för unga jordbrukare	Obligatoriskt
• Tillgång till rådgivningstjänster och utbildningsprogram	Riktat till unga
• Kontaktpunkt för unga jordbrukare	Obligatoriskt

GJP:s syfte är att stödja lantbruket, garantera livsmedelssäkerhet och bidra till en hållbar landsbygdsutveckling. GJP innehåller olika stödåtgärder – inkomststöd, landsbygdsutveckling och marknadsåtgärder – som finansieras enligt EU:s gemensamma mål men anpassas till nationella och regionala förutsättningar. För att verkställa GJP har Sverige tagit fram en strategisk plan för åren 2023–2027. I den strategiska planen finns flera stöd och ersättningar som kan underlätta ett generations- eller ägarskifte. Flera av stöden riktar sig mot unga lantbrukare. En ung jordbrukare ska enligt den strategiska planen vara 40 år eller yngre och vara ansvarig för ett jordbruksföretag, antingen sitt eget eller en juridisk person. Att vara ansvarig innebär att den fysiska personen utövar faktisk och varaktig

kontroll när det gäller beslut om ledningen av företaget, ersättningar och ekonomiska risker. Det krävs vidare även gymnasieexamen eller motsvarande utländsk utbildning eller arbetslivserfarenhet inom jordbruk eller trädgård eller rennäring från motsvarande minst tolv månaders heltidsarbete.

4.1 Arealstöd till unga

Stödet till unga jordbrukare är ett arealstöd som fungerar som ett komplement till det grundläggande inkomststödet. Den unga jordbrukaren kan få stödet för upp till 200 hektar. Det kräver att den unga, för samma hektar, uppfyller kraven för grundläggande inkomststöd och minimikravet för frikopplat direktstöd. Syftet med stödet är att underlätta för yngre personer att etablera sig som jordbrukare. Stödet beviljas under en period om maximalt fem år.

Stödet till unga jordbrukare kan bidra till att säkerställa inkomstförsörjningen under en etableringsfas. Detta kan i sin tur möjliggöra nödvändiga investeringar och underlätta beviljande av banklån. Stöd till unga kan på så sätt, tillsammans med startstödet och andra åtgärder som förbättrar exempelvis arbetsmiljö, lönsamhet och attraktivitet, främja generationsskiften inom sektorn.

Det totalbelopp som årligen avsätts för stöd till unga jordbrukare utgör 2,9 procent av Sveriges anslag för direktstöd under respektive år. Stödnivån per hektar kan variera mellan 84 - 162 euro per hektar. Den fastställs genom att respektive år dividera tilldelad budget för stödet med antal stödberättigade hektar. Det innebär att ju fler som söker ju närmre 84 euro per hektar hamnar stödbeloppet.

Tabell 12 Antal sökande inom arealstödet för unga i den strategiska planen

Stödår	Antal sökande	Berättigande areal (ha)	Ersättningsnivå (euro)	Belopp före avdrag EUR
2023	3 548	216 223	104,44	22 582 289
2024	3 462	237 261	135,00	31 914 001
2025	3 350	243 889	140,00	33 981 692

Tabell 13 Antal sökande inom arealstödet för unga i föregående programperiod

Stödår	Antal sökande	Berättigande areal (ha)	Utbetalat belopp EUR
2020	3 865	139 645	11 555 634
2021	3 756	131 813	13 033 900
2022	3 610	123 937	13 600 360

I föregående period fick den unga ansöka om arealstöd för unga jordbrukare upp till 90 hektar. I nuvarande period är motsvarande gräns 200 hektar. Detta är den främsta anledningen till att de stödberättigande arealerna har ökat så mycket från nuvarande programperiod jämfört med föregående.

I lagförslaget till kommande jordbrukspolitik kommer arealstödet till unga ingå i det gradvis avtagande arealbaserade inkomststödet. Det innebär att medlemsstaterna ska differentiera stödet och rikta stödet till jordbrukare som är mest behövande, där unga och nya jordbrukare pekas ut.

Det arealbaserade stödet som idag består av gårdsstöd, omfördelningsstöd och stöd till unga jordbrukare föreslås alltså bli ett stöd. I förslag till NRP-förordning fastställs att det genomsnittliga enhetsbeloppet för stödet ska ligga mellan 130 och 240 euro per hektar[30]. I nuläget ligger det svenska stödet strax under genomsnittet för EU, beräknat som det nationella kuvertet delat med stödberättigad areal. Ökad möjlighet till avsättning till kopplat stöd och ökat stöd till unga skulle kunna ge ytterligare något lägre enhetsbelopp till inkomststödet. Förslaget till GJP-förordning ställer krav på en stegvis neddragning och ett takbelopp för stödet. Neddragning och takbelopp drabbar alla som söker DABIS och syftar till att omfördela stöd till mindre jordbrukare. En högre stödnivå för unga inom DABIS innebär att dessa får minskade stöd vid lägre arealer än övriga lantbrukare.

4.1.1 Rekommendation

Utifrån rapporter och utvärderingar och exempel från andra medlemsstater bedömer vi att arealstödet till unga är ett viktigt verktyg att använda för att underlätta vid generations- och ägarskifte. Vårt förslag är att:

- ha en högre ersättningsnivå för nyetablerade unga lantbrukare upp till 40 år.
- ta bort gränsen på 200 hektar som finns idag eftersom det nya arealstödet kommer innebära neddragning av stödet. Om kraven för neddragning och takbelopp förhandlas bort ser vi att det kan finnas behov av att ha kvar arealbegränsningen för stödet för att åstadkomma en effektiv fördelning av budgeten. Skulle förhandlingarna resultera i andra nivåer för neddragning och takbelopp behöver vi göra ytterligare analyser kring behovet av arealbegränsning. Givet att vi kan behandla differentieringen till unga likt dagens stöd till unga jordbrukare föreslår vi en fortsätta period om fem år eftersom det är ett inarbetat system både för jordbrukarna och myndigheterna.
- ta bort kravet på utbildning/erfarenhet.
- den ökade ersättningen till unga ska resultera i en stödnivå som ihop med den grundläggande ersättningen i DABIS motsvarar dagens gårdsstöd plus stöd till unga jordbrukare

[30] Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, fiske och sjöfart, välstånd och säkerhet för perioden 2028–2034 (2024) 2509.

4.2 Startstöd/Etableringsstöd

Startstödet riktar sig i innevarande period till unga lantbrukare som för första gången blir ägare eller delägare i ett företag inom jordbruk, trädgård eller rennäring. I nästa programperiod föreslås det i stället heta etableringsstöd. Kommissionen föreslår en ökning av maximalt stödbelopp från 100 000 euro till 300 000 euro jämfört med nuvarande regelverk.

Stödet är i form av klumpsumma som betalas ut vid två tillfällen med syfte att bidra till att göra det lättare för unga att starta eller ta över en jordbruksverksamhet.

Den som är 40 år eller yngre kan få stödet om hen startar eller tar över ett jordbruks-, trädgårds- eller rennäringsföretag. Det går även att få stödet om sökande skalar upp en redan existerande men mindre verksamhet till att bli affärsmässig. Det går att arbeta heltid eller halvtid i företaget. Heltid avser 300 000 kronor och deltid (minst halvtid) 150 000 kronor.

Det är bara fysiska personer som kan få stödet. Om sökande startar eller tar över ett företag som är en juridisk person, till exempel ett aktiebolag, är det den fysiska person som söker stödet. Om det är flera unga personer som startar, tar över eller skalar upp en verksamhet så kan alla få fullt startstöd, om var och en uppfyller villkoren för stödet.

För att berättiga till stöd, inom den strategiska planen, krävs även gymnasieexamen eller motsvarande utländsk utbildning eller arbetslivserfarenhet inom jordbruk eller trädgård eller rennäring från motsvarande minst tolv månaders heltidsarbete.

Det är inte alla som uppfyller stödvillkoren som får stödet. Ansökan ska även bedömas där de bäst lämpade utifrån fastställda urvalskriterier får bifall. Drygt 600 ansökningar har inte fått ett bifall under perioden.

Inom nuvarande programperiod avslås cirka 39 procent av ansökningarna av startstödet till stor del på grund av brist på medel. Det upplägg på etableringsstöd som kommissionens lagförslag är utformat kommer innebära ett utökat budgetbehov. Detta för att inte riskera att för lite pengar viks för etableringsstöd till unga jordbrukare då det också ska fördelas ut på de andra obligatoriska varianten: etablering av landsbygdsföretag och den frivilliga varianten: etablering av nya jordbrukare. Dessa varianter kan också bidra till ökad generationsväxling och dessutom kan olika satsningar för nya företagare på landsbygden bidra till att öka attraktiviteten att bo och verka där.

I rapporten ”Att locka och behålla Sveriges unga lantbrukare” lyfts aspekten att stödet skulle kunna vara mer relevant om det syftade till att täcka större, initiala kostnader i samband med ett generationsskifte, snarare än en klumpsumma efter. Men syftet med stödet har varit att underlätta när det skett. Så som stödet är utformat i förslaget till kommande GJP kvarstår syftet att underlätta när det skett. Men det möjliga maxbeloppet har ökat avsevärt.

Startstödet har funnits med som stöd sedan EU-inträdet 1995. För innevarande programperiod är den totala budgeten för startstödet 240 miljoner kronor, varav 80 miljoner kronor tillfördes under hösten 2025.Beloppen är fördelat på länen och som har viss möjlighet att anpassa urvalskriterierna till regionala förutsättningar och att genomföra riktade utlysningar.

Tabell 13 nedan visar antalet ärenden som har blivit beviljade och utbetalade inom åtgärden. Dessutom visar tabellen hur mycket pengar som har beviljats och betalats ut.

Tabell 14 Antalet beviljade och utbetalda ärenden startstöd under nuvarande strategisk plan (2023–2027)

Åtgärd	Antal beviljade ärenden	Totalt beviljat stöd justerat med återflöde, SEK	Antal utbetalda ärenden	Faktiskt utbetalt (exkl förskott), SEK
Startstöd heltid	391	115 500 000	313	70 800 000
Startstöd deltid	59	8 850 000	59	6 600 000
Slutsumma	**450**	**124 350 000**	**372**	**77 400 000**

4.2.1 Startstöd till unga i andra länder

Startstöd till unga är i nuvarande programperiod inte obligatoriskt men flertalet medlemsländer använder sig av den stödmöjligheten. Stödnivån skiljer sig mycket åt mellan länderna. Till exempel har Österrike en låg nivå, max 15 000 euro, medan Danmark har valt en stödnivå på 100 000 euro för heltid.

4.2.2 Rekommendation

Utifrån rapporter, utvärderingar och exempel från andra medlemsstater bedömer vi att etableringsstödet och dess nya varianter i enlighet med artikel 14 är ett viktigt verktyg att använda för att underlätta vid generations- och ägarskifte.

Nedanstående tabell visar de obligatoriska och frivilliga varianterna av det kommande etableringsstödet:

Tabell 15 Förordningsförslag på startstöd artikel 14

Stöd	Valbarhet	Kommentar
• Etablering av unga jordbrukare	Obligatoriskt	Ska tillhandahålla stöd på de villkor som fastställs i artikel 14 och som specificeras närmare i MS NRP-planer
• Etablering av landsbygdsföretag	Frivilligt	Se ovan
• Etablering av nya jordbrukare	Frivilligt	Se ovan
• Aktiviteter för diversifiering av inkomster för jordbrukshushåll till	Frivilligt	Se ovan

	annan verksamhet än jordbruksverksamhet		
•	Företagsutveckling för småbruk	Frivilligt	Se ovan

Vårt förslag är att etableringsstödet ska innehålla delarna enligt tabellen nedan.

Tabell 16 Förslag på svenskt startstöd/etableringsstöd

Stöd	Kommentar
• Etablering av unga jordbrukare	
• Etablering av nya jordbrukare	

- ha ovanstående två varianter av etableringsstödet.
- ha en högre stödnivå för varianten till unga jordbrukare än vad det är idag. Stödnivån bör dock vara satt utifrån en balans mellan högre stödnivå än nuvarande, och samtidigt möjliggöra etableringsstöd till unga för många.
- fortsätta med uppdelning av hel- eller deltid för varianterna etablering av unga och nya jordbrukare, men utan att mål om fördelning om hur stor andel som ska vara heltid respektive deltid.
- bibehålla utformningen vid vilken tidpunkt stödet kan fås. Så som lagförslaget är utformat bibehåller startstödet till unga sitt syfte att underlätta i samband med när en etablering skett och ger mer eller mindre inget utrymme för omfattande förändringar. I den nationella strategin föreslås i stället andra insatser som ska främja generationsskifte tidigare, innan själva övertagandet har skett.
- större delen av budgeten ska gå till varianten etablering av unga jordbrukare och sedan etablering av nya jordbrukare.
- inte ge stöd för de frivilliga varianterna av etableringsstöd; landsbygdsföretag, företagsutveckling av småbruk eller aktiviteter för diversifiering.
- behålla nuvarande krav på utbildning/erfarenhet.

4.3 Investeringsstöd till ökad konkurrenskraft

Investeringsstödet kan sökas av personer som investerar i sitt företag inom jordbruk, trädgård eller rennäring. Det kan handla om stöd till:

- stallar och andra byggnader för djurhållning
- torkning och lagring av skörd
- utrustning för betande djur
- rennäringen
- trädgårdsnäringen

Till skillnad mot startstödet och stöd till unga behöver detta inte sökas i samband med ett generationsskifte och har inte heller som syfte att

underlätta sådana. Det är dock utformat för att gynna unga genom en högre stödandel.

För att kunna få stödet behöver mottagaren ha utgifter på mellan 50 000 - 200 000 kronor beroende på vilket stöd det avser. Unga sökande, dvs 40 år och yngre, får 10 procent högre stödnivå än äldre sökande. Sökanden i södra Sverige kan få maximalt 2,4 miljoner kronor i stöd under en treårsperiod. Sökande i Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län och Västernorrlands län kan maximalt få 3,5 miljoner kronor i stöd.

Likt startstödet är efterfrågan på investeringsstöd för ökad konkurrenskraft stor vilket framgår i tabellen nedan. Ungefär hälften av de som söker stödet får ett bifallsbeslut. Däremot skiljer inte bifallsfrekvensen nämnvärt mellan de två ålderskategorierna. I kategorin ”Ej bifall” ingår avslag, avskrivningar, avvisningar och hävningar där avslag är den vanligaste typen. Avslagen beror främst på medelsbrist men också på grund av den sökande inte uppfyller kraven för stödet. Variationen är stor mellan de olika insatserna/åtgärderna. Från tabellen går det också att se att drygt 30 procent av alla ansökningar är från unga jordbrukare.

Tabell 17 Antal bifallsbeslut per ålderskategori

Beslutstyp	40 år eller yngre*	41 år eller äldre*
Ej bifall	462	1 340
Bifall	424	1 407
Totalsumma	**886**	**2 747**

***Här kan även yngre lantbrukare ingå som har sökt stöd genom sitt aktiebolag.**

Det föreslås inte några större förändringar av stödet på förordningsnivå inför nästa period.

4.3.1 Investeringsstöd i andra länder

Med två undantag, Portugal och Danmark, används en högre procentsats i stödnivå till unga jordbrukare av EU:s medlemsstater. Nivån varierar, till exempel har Irland investeringsstöd på 40 procent och där stödsatsen till unga är 60 procent.

Österrike ger lägst, där unga jordbrukare får ytterligare 5 procent i stödbelopp. Utöver Österrike, ger Sverige, Finland och Tjeckien också jämförelsevis ett lägre procentuellt påslag jämfört med andra, till exempel då Irland.

4.3.2 Rekommendation

Utifrån rapporter och utvärderingar och exempel från andra medlemsstater bedömer vi att investeringsstödet är ett viktigt verktyg att använda för att underlätta vid generations- och ägarskifte. Vårt förslag är att

- ha en fortsatt högre stödnivå för unga för investeringsstöd

- ha en fortsatt högre maximal stödsumma för sökande i norra Sverige än för sökande i övriga delar av Sverige
- öronmärka en del av budgeten för investeringar till unga jordbrukare, exempelvis genom att ha riktade utlysningar.

4.4 Kompetensutveckling

Syftet med stöd till kompetensutveckling är att genom olika typer av aktiviteter bidra till ökad kompetens inom olika områden som är relevanta hos målgruppen, direkt till lantbrukare och/eller genom rådgivare, vilket främjar innovation, samarbete och utveckling av kunskap.

Aktiviteterna kan även inspirera till och underlätta att använda och utveckla ny teknik och nya metoder utifrån ny kunskap från forskning och försök samt återföra kunskapsbehov till forskningen. Stödet möjliggör också utbyte av erfarenheter mellan lantbrukare.

Genom att erbjuda informations- och utbildningsaktiviteter och visa på goda exempel kan man stärka förståelsen för de olika stöden inom GJP. Det blir då tydligare hur de kan användas på bästa sätt för att främja klimat- och miljöåtgärder, samtidigt som konkurrenskraften stärks. Detta kan bidra positivt till de övergripande målen och främja mångfalden i lantbruket.

Ett annat, mer övergripande strategiskt sätt, att stärka det svenska kunskaps- och innovationssystemet inom jordbruket (AKIS) är genom det arbete som kunskapsnaven utför inom områdena animalieproduktion, digitalisering, miljö och klimat samt företagsledning och entreprenörskap. Kunskapsnaven ska bidra till ökad samverkan samt öka kunskapsutbytet mellan aktörerna i näringen genom att bland annat sammanställa, tillgängliggöra och sprida kunskap om forskning, best practice, användandet av ny teknik och innovationer.

Inom landsbygdsprogrammet och nuvarande strategisk plan har vi gett stöd inom kompetensutveckling till flera aktiviteter på temat generationsväxling, bland annat till

- informationsinsatser till unga och nya företagare inom de gröna näringarna
- mentorsprogram
- gruppaktiviteter för generationsskiften.

I nuvarande programperiod kommer medel att utlysas för att genomföra projekt med syfte att underlätta generationsskifte. Som ett led i att göra träffsäkra utlysningar bjöds olika relevanta aktörer in till ett dialogmöte om generationsskifte och två andra teman som det också kommer ske insatser inom. Dialogmötet syftade till att berätta om kommande insatser, svara på frågor och ta emot inspel på innehåll i de kommande insatserna. I delen på dialogmötet som avsåg generationsskifte deltog representanter från till exempel: Gård- och djurhälsan, Hushållningssällskapet, LRF, Växa,

styrelsen gröna kluster och länsstyrelser. Några inspel avsåg önskade förändringar i startstödet gällande urvalskriterier om utbildning. Andra inspel som var relevanta för den specifika kommande satsningen var aktiviteter som:

- kan omfatta och hjälpa hela familjen (främst om generationsskifte sker inom familjen)
- kombinerar sociala, juridiska och ekonomiska perspektiv
- utgörs av så kallade erfa-träffar för att utbyta erfarenheter med personer i samma sits

I början av 2026 utlystes medel inom stödet till kompetensutveckling. Troligen kommer Jordbruksverket bevilja ett fåtal större projekt som får valfrihet att genomföra insatser med fokus på:

- fortbildning av rådgivare
- erfa-träffar
- mentorprogram

4.4.1 Rekommendation

Utifrån främst slutrapporter från projekten och exempel från andra medlemsstater bedömer vi att stödet till kompetensutveckling är ett viktigt verktyg att använda för att bidra till generations- och ägarskifte. Det kan riktas till de som är verksamma inom jordbruk-, trädgård och rennäringen och till rådgivare.

De olika insatserna som kan rymmas inom stödet kan mer eller mindre underlätta i samtliga faser; före, under och efter ett generationsskifte med syfte att få fler unga att ta över eller starta och att skapa bättre förutsättningar att kunna fortsätta.

Vi föreslår att stödet till kompetensutveckling används för att kanalisera ut medel till aktörer inom näringen för att fortsätta genomföra liknande aktiviteter. De föreslagna aktiviteterna är delvis också sådana som aktörer i näringen tog upp i det dialogmöte vi genomförde inför kommande utlysningar i nuvarande programperiod.

Exempel på aktiviteter är:

- Fortbildning av rådgivare om olika aspekter av generations- och ägarskifte - för att kraftsamla och öka kompetensen och förmågan hos rådgivare att bidra till fler generationsskiften och underlätta starten för de nya
- Mentorprogram där verksamma inom jordbruk får möjlighet till bollplank av en mentor för att gå igenom alla eller delar av stegen i ett generationsskifte
- Erfa-träffar där verksamma inom jordbruk får ett forum att träffa andra i liknande situation, och diskutera utifrån olika teman

- Kravställa att kunskapsnaven inom respektive område gör riktade insatser till unga och nya jordbrukare i deras arbete med kunskapsöverföring.

Aktiviteterna bör utformas så att de omfattar relevanta områden inför, under och efter ett generationsskifte. Däribland juridik, skatt, företagsledning och arbetsmiljö.

Vi föreslår dessutom att insatser bör utformas med utrymme för/inslag av dialog kring de mer mjuka frågorna som kan uppstå framför allt inför och under ett generationsskifte. Exempel på detta kan vara utrymme för samtal med rådgivare som har kompetens inom familjerådgivning, utforma vissa aktiviteter med målet att ha med alla familjemedlemmar och inkludering av framtidssamtal med den som överlämnar.

4.5 Samarbete

Syftet med åtgärden är att stödja samarbeten inom områden där den gemensamma nyttan av ett samarbete är stor för samhället men där incitamentet för en enskild aktör är för litet för att kunna finansiera ett utvecklingsarbete. Samarbete är en viktig del i att stärka en hållbar utveckling över längre tid i näringar och landsbygder som påverkas och präglas av mindre starka strukturer.

Samarbeten ska bidra till att inom jordbruks-, trädgårds- och rennäring utveckla och utvärdera processer, metoder, produkter, tekniker och liknande genom samverkan mellan olika kompetenser. Därigenom stärks konkurrenskraften i näringen som helhet. De aktiviteter som genomförs inom området kan även omfatta ämnen som handlar bland annat om betydelsen av mångfald och jämställdhet för ökad kompetensförsörjning och attraktionskraft inom yrket.

Inom Landsbygdsprogrammet 2014–2022 och Strategisk plan 2023–2027 har vi gett stöd till några samarbetsprojekt med temat generationsväxling. Fokus var att genom samarbete ta fram metod och färdplan för hur olika generations- och ägarskiften kan gå till.

Redan inom nuvarande programperiod kommer insatser inom generationsskifte att genomföras. Vid ett dialogmöte med aktörer inom näringen framfördes bland annat flertalet aktiviteter som ryms inom kompetensutveckling (se avsnitt 5.2.1) och till viss del inom stödet för samarbete. Inspel som var mer relevant för den specifika kommande satsningen inom samarbete var:

- Digital plattform för att samla information och verktyg/funktioner på en plats

4.5.1 Rekommendation

Utifrån stödets utformning och exempel från andra medlemsstater bedömer vi att stödet för samarbete kan vara ett användbart verktyg för att bidra till

generationsskiften. De olika insatserna som kan rymmas inom stödet kan mer eller mindre underlätta i samtliga faser; före, under och efter ett generationsskifte. I flera medlemsstater finns olika typer av plattformar som ska underlätta matchning av unga eller nya med äldre jordbrukare. Emellertid bedöms insatser inom kompetensutveckling vara mer efterfrågat och samarbete föreslås inte vara en del av startpaketet.

I ett kompromissförslag till GJP-förordningen (art 6) från ordförandeskapet under maj 2026 föreslås att kunna använda sig av exempelvis samarbetsåtgärden för att underlätta samarbete mellan generationerna genom att stötta både den överlämnande och den övertagande parten. Beroende på hur det förslaget utvecklar sig skulle även samarbetsåtgärden kunna vara en del av startpaketet.

4.6 Stöd till avbytartjänster

Avbytarverksamhet introducerades i Sverige under 1960-talet genom lokala initiativ. År 1975 beslutade riksdagen om att införa ett statligt stöd till avbytarverksamhet. LRF gavs i uppdrag att vara huvudman för verksamheten som organiserades i Lantbrukets Avbytartjänst AB. Syftet med verksamheten var att av sociala skäl tillhandahålla arbetskraft till rimligt pris. Kostnaden för arbetskraften subventionerades med som mest 60 procent. Nästan 2 000 personer arbetade som avbytare inom den tjänst som omfattades av de statliga subventionerna. Avbytarverksamheten nådde en topp i omfattning 1990, därefter minskade den. 90 procent av de företag som utnyttjade avbytare var företag med mjölkproduktion. 1994 beslutade riksdagen att ta bort subventionerna, som då uppgick till 250 miljoner kronor. De statliga subventionerna till avbytarverksamheten upphörde vid utgången av budgetåret 1995/96.

Det finns fortfarande avbytarverksamhet kvar som drivs av privata företag. Växa är dominerande på marknaden, även Maskinringen i Småland har viss verksamhet.

Växa erbjuder avbytarverksamhet där jordbrukare kan abonnera på tjänsten. Abonnemanget avser tillgång till avbytare ett visst antal dagar per månad. Det är nästan uteslutande mjölkföretag som utnyttjar tjänsten. Vanligast förekommande är att jordbrukare utnyttjar avbytare i samband med oförutsedda händelser som till exempel sjukdom eller då någon anställd slutat sin tjänst. Det är totalt några hundra företag som utnyttjar Växas tjänster. Företagen är relativt små; oftast enmansföretag med färre än 100 mjölkkor.

Avbytarna är anställda av Växa som debiterar jordbrukarna för det arbete som utförs. Avbytarna har en eller flera gårdar där man arbetar. Inte sällan arbetar avbytarna deltid åt Växa och kombinerar arbetet som avbytare med annat arbete. Det har hittills inte varit några större problem med att hitta kompetent personal. Växa har för närvarande cirka 75 personer varav flertalet är deltidsanställda.

Maskinringarna har erbjudit avbytartjänster till jordbrukare med djurproduktion men efterfrågan har minskat kraftigt. Orsaken till detta är att gårdarna blivit större och att automatisk mjölkning införts hos allt flera. Det är dessutom allt vanligare med anställd arbetskraft på gårdarna. Av de Maskinringar som Jordbruksverket varit i kontakt med är det bara Maskinring Småland som fortfarande har avbytarverksamhet bland sina arbetsuppgifter. Totalt har man några stycken företag kopplade till Maskinringen som arbetar som avbytare. Det är 10–15 mjölkföretag som utnyttjar denna tjänst. Vanligen använder mjölkföretagen avbytare ett par gånger per månad men det händer även att man rycker in akut vid till exempel sjukdomsfall. Det har med tiden varit allt svårare att hitta personer som vill arbeta som avbytare.

Maskinringarna kommer att introducera en ny tjänst där man erbjuder att sköta grödorna inklusive skörd åt jordbrukare som vill driva sitt jordbruk mer passivt. Det kan till exempel vara äldre jordbrukare som står inför generationsskifte eller deltidsjordbrukare som inte hinner ägna sig lika mycket åt praktiskt arbete. Maskinringarna erbjuder sig även att ta hand om försäljning av grödorna. Enligt maskinringarna skulle det vara ett alternativ till att sälja eller arrendera ut till en större jordbrukare.

En utmaning med avbytartjänster är att hitta rätt kompetens eftersom medelåldern bland de avbytare som finns idag är hög. De arbetstillfällen som kan erbjudas är dessutom oftast deltidsarbete.

I artikel 17 i förslaget till GJP-förordning lämnar kommissionen ett förslag till stöd för avbytare. Stödet är frivilligt och är en helt ny åtgärd som inte finns med i nuvarande åtgärder inom GJP. Enligt förslaget kan stödet täcka kostnader för att inrätta en avbytartjänst inom jordbruket samt för löner till avbytare under en begränsad tidsperiod. Exempel på tillfällen då avbytartjänsten kan användas är vid ledighet i samband med sjukdom, barnafödelse, ledighet för omsorg om barn och andra familjemedlemmar, semester och liknande livshändelser samt deltagande i utbildningar.

Delar av det som kommissionen avser att stödet till avbytartjänsten ska täcka ingår i till viss del i den statliga socialförsäkringen i Sverige, liksom i privata försäkringar. Den avbytarverksamhet som finns i Sverige idag sker genom privat verksamhet och kanske skulle fler jordbrukare ha möjlighet till återhämtning/semester genom en subventionerad avbytartjänst. I takt med att jordbruksföretagen har blivit allt större har det blivit allt vanligare med anställd personal, därigenom har behovet av avbytare minskat. I medlemsländer med en större andel familjejordbruk torde åtgärden ha större nytta.

I utredningen[31] kring jordbrukets förutsättningar i norra Sverige finns en slutsats om att ett sådant stöd kan ha särskild betydelse för små mjölkgårdar, gårdar i skogsbygderna och i norra Sverige. Det finns även en

[31] Jordbruksverket (2026) Förutsättningar för stärkt lönsamhet och konkurrenskraft för livsmedelsproduktion i norra Sverige

rekommendation om att införa stöd för avbytartjänst och att det bör vara utformat för att bidra i regioner där behovet är som störst.

4.6.1 Avbytartjänst i Finland

Under 1974 infördes det en lag om att ordna semester till jordbrukare. Skälet till att lagen infördes var bland annat att inflytningen till städerna ledde till att arbetskraften på jordbruken minskade. Det var främst kvinnorna som var pådrivande för att få hjälp på gårdarna. När lagen infördes gavs stöd för att kunna ta semester under 6 dagar, det har succesivt utökats till 26 dagar, det ges även rätt till vikarie vid sjukdom. Stödet finansieras via statsbudgeten till 70 procent, resterande del finansieras av jordbrukarna genom avsättningar till Lantbrukarnas Pensionsanstalt. Kommunerna hade initialt ansvaret för att erbjuda jordbrukarna avbytare det har därefter vidgats till att det även går använda privata avbytare och få ersättning. Sedan 1990-talet har ansvaret för avbytarverksamheten men även för socialförsäkringarna legat på Lantbruksföretagens Pensionsanstalt. På grund av EU:s statstödregler har avbytarverksamheten begränsats till företag med husdjursproduktion. Inte heller jordbrukare som är pensionär har rätt till avbytare, det finns även krav på att jordbruk är brukarens huvudsysselsättning. Det finns möjlighet att utöver den avgiftsfria semestern får ytterligare ledighet till reducerad kostnad.

4.6.2 Avbytartjänst i Norge

Stöd till avbytarverksamhet för semester och fritid infördes i Norge under 1970-talet för att ge jordbrukarna samma sociala villkor som andra grupper i samhället. Stödet ingår som en del av det jordbruksavtal som förhandlas mellan staten och jordbrukets företrädare. Det ges även stöd till ersättare vid sjukdom.

Maximalt stöd för avbytare i samband med semester och fritid under 2024 uppgick till 126 580 Nkr per jordbrukare.

4.6.3 Avbytartjänst i Österrike

Erbjuder en tjänst (Soziale Betriebshilfe) som hjälper jordbruksföretag att hitta tillfällig personal under kort- till medellånga sjukperioder för jordbrukaren. Den är organiserad av maskinringar och fungerar på en icke-vinstdrivande socialförsäkringsbasis där försäkringen ersätter kostnader för avbytare, under vissa villkor. (jordbrukare, u.d.)

4.6.4 Rekommendation

Det ser inte ut att bli krav på att införa stöd till avbytartjänster i den kommande programperioden. Vi ser däremot att stöd till avbytartjänster skulle kunna öka attraktiviteten inom yrket och på det sättet gynna generationsskiften.

Vid en eventuell utformning av stöd till avbytartjänst är det viktigt att förstärka de tjänster som redan finns idag, dvs snarare komplettera än att

konkurrera med befintligt utbud. En ytterligare viktig aspekt för att stöd till avbytartjänst ska fungera och skapa nytta är att det ska vara enkelt och snabbt att få utbetalning.

En variant kan vara att Jordbruksverket utlyser medel till en eller flera aktörer som inrättar och förmedlar avbytartjänster och själva utbetalningen av lönen hanteras av Jordbruksverket.

Det kan vara lämpligt att stöd för avbytartjänst ingår som del i startpaketet, men det finns behov av att analysera förutsättningar och konsekvenser för detta först.

4.7 EIP

Innovationsstödet, European Agricultural Innovation Partnership (EIPAGRI), ska bidra till att främja ett konkurrenskraftigt och hållbart jordbruk som "når mer och bättre av mindre". Syftet med stöden är att få fram nya innovativa lösningar på gemensamma utmaningar inom olika områden genom att skapa bättre kopplingar mellan forskningsresultat, ny teknik och praktiskt arbete inom jordbruk, trädgårds- (inklusive akvaponi) och rennäring.

Det finns två typer av stöd inom EIP:

• ett för att bilda innovationsgrupper,

• ett för innovationsprojekt.

Innan man ansöker om stöd för att genomföra ett innovationsprojekt kan man få stöd för att sätta samman en grupp (bilda en innovationsgrupp). För att kunna söka stödet behövs en idé till en innovation som har betydelse för jordbruks-, trädgårds- eller rennäringen. Innovationsgruppen kan då få stöd till att sätta samman gruppen, anordna möten, skriva ansökan till det tilltänkta innovationsprojektet och undersöka handlingsfrihet (freedom to operate). Stödet är antingen 80 000 kronor eller 120 000 kronor i stöd, beroende på antalet deltagande i gruppen.

Stödet till att genomföra ett innovationsprojekt ska handla om att arbeta för att ta fram en innovation; en ny produkt, en ny metod, ett nytt sätt att nå marknaden på eller en ny process som har betydelse för jordbruks-, trädgårds- eller rennäringen. Resultatet av projektet ska kunna nå marknaden och komma till nytta för fler än de som samarbetar i projektet.

Inom båda stöden är en viktig del i sammansättningen av en innovationsgrupp att den består av olika kompetenser från till exempel företag, rådgivningsorganisationer och forskning, både inom och utom lantbrukssektorn.

På Landsbygdsnätverket finns en innovationssupport för EIP. De ger kostnadsfritt stöd i de olika stegen att utforma ett innovationsprojekt, ger tips om tidigare forskningsresultat och potentiella samarbetsparter med

mera. Utöver det arbetar innovationssupporten med att sprida exempel på befintliga och avslutade innovationsprojekt.

4.7.1 Rekommendation

Vi föreslår inga insatser i startpaketet kopplat till innovationsstödet EIP. Stödet har i sig i innevarande programperiod varit högt prioriterat utifrån omfattande budget och genom den kunskapsfrämjande verksamhet som sker inom kunskapsnaven, till exempel kunskapsnavens obligatoriska aktivitet att sammanställa, paketera och förmedla lämplig forskning, best practice, nyheter med mera, till jordbrukare och rådgivare, redan riktade insatser till att sprida kunskap om relevanta innovationer. Även innovationssupporten på Landsbygdsnätverket bidrar till att underlätta, oavsett ålder, att genomföra innovationsprojekt och att öka kunskapsflödet kring innovationsprojekt.

4.8 Leader

Stöd till lokalt ledd utveckling genom Leader ges till utvecklingsprojekt som bidrar till att utveckla den lokala bygden. Idéen med stödet grundar sig i att lokal utveckling genomförs mest effektivt av dem som bor och verkar i ett område. Inom Leader samarbetar privat, ideell och offentlig sektor tillsammans och arbetar inom ett specifikt leaderområde, vanligtvis till storleken av en handfull kommuner. Varje leaderområdet tar fram en egen lokal leaderstrategi som ligger till grund för utvecklingen, och vilka typer av projekt som ska prioriteras inom området. Strategin tas fram utifrån lokala förutsättningar med målet att skapa attraktiva områden, ökad sysselsättning, entreprenörskap och att ta vara på landsbygdens resurser. Eftersom strategierna tas fram utifrån lokala förutsättningar är det inte möjligt att på nationell nivå styra strategierna mot att underlätta generations- eller ägarskiften. Däremot kan leaderområderna själva välja att inkludera den typen av satsningar i sina områden.

Det finns idag flera olika typer av stöd genom Leader där stöd ges till både projekt och investeringar. Stödnivån är mellan 40 och 100 procent av de stödberättigande utgifterna. Ju bredare allmänhet som gynnas av en insats desto högre stödnivå kan en insats få. För insatser som huvudsakligen syftar till att gynna enstaka kommersiella verksamheter är stödnivån mellan 40 och 70 procent. Det maximala stödbeloppet för den typen av insatser är 300 000 kronor. Stödnivån inom Leader påverkas inte av åldern på stödsökanden. Däremot kan ett leaderområde i sin strategi ha valt ut exempelvis unga företagande som en utpekad målgrupp vilket påverkar områdets urvalskriterier. Ett stort fokusområde för Leader är att få unga att stanna kvar på eller återvända till landsbygden. Flera av de projekt som genomförs med stöd genom Leader syftar till att göra landsbygden mer bebolig, exempelvis genom investeringar i bostäder, service, och kulturell infrastruktur. Det är åtgärder som indirekt främjar landsbygdsområdens attraktivitet, skapar tillväxt och därmed förbättrar den generella livskvalitén för de som bor där.

I en utvärdering som EU-kommissionen publicerade 2019 lyftes flera exempel där Leader har hittat sätt att stötta framförallt generationsskiften. Inte som eget stöd eller program utan genom att exempelvis möjliggöra projekt där unga personer med intresse för lantbruk har kunnat testa på hur det är att jobba på en gård[32]. Projekten har kunnat fungera som en dörröppnare för framförallt personer som tidigare inte har någon erfarenhet av jordbruk. I samma utvärdering från EU-kommissionen lyfts Leader fram som ett stöd som har främjat innovation och skapat utrymme för ”icke-konventionella nya aktörer” som inte har någon tidigare koppling till jordbruket att ta sig in på den marknaden.

I kommissionens strategi för generationsväxling som presenterades under hösten 2025 lyfts levnadsvillkoren på landsbygden fram som ett prioriterat område för att gynna generation- och ägarskiften. Den grundläggande sociala infrastrukturen med tillgång till vård, äldreomsorg och utbildning är alla viktiga för att ge rätt förutsättningar för att leva på landsbygden. Därutöver är social trygghet och säkerhet viktiga faktorer för att skapa attraktiva landsbygder. Samtidigt pekas, utöver de sociala levnadsvillkoren, resilienta landsbygder ut som en nyckelfaktor. I strategin poängterar kommissionen vikten av en diversifiering av lantbrukarnas verksamheter. Dessutom lyfter man fram att unga lantbrukare generellt är mer positiva till innovativa lösningar och ser möjligheten med digitala lösningar.

4.8.1 Rekommendation

Vi föreslår inga konkreta insatser i startpaketet kopplat till Leader. Leadermetoden utgår från ett underifrånperspektiv och bör inte riktas mot specifika områden. Däremot är det viktigt att lyfta fram stödet som en central åtgärd inom GJP för att genomföra landsbygdsutveckling, vilket i sin tur kan bidra till generationsskifte. Leader har redan idag ett stort fokus på att involvera unga på landsbygden.

4.9 Finansieringsinstrument

Ett av de stora hindren som lyfts vid generations- och ägarskifte är tillgången till kapital eftersom det ofta krävs stora investeringar för att köpa etablerade företag, uppföra ny produktionsanläggning, gårdar, mark och utrustning. Framför allt har unga lantbrukare idag svårt att få de lån som krävs[33]. En möjlighet att öka tillgången av kapital är att använda sig av finansieringsinstrument som erbjuds av europeiska investeringsbanken (EIB). Finansieringsinstrument är en unionsåtgärd i form av ekonomiskt stöd som tillhandahålls via en struktur genom vilken finansiella produkter tillhandahålls till slutmottagare. Ett finansieringsinstrument ska kunna generera privat kapital och återanvända medlen. Genom finansieringsinstrumentet får mottagaren till exempel ett lån eller en garanti och då finansieringsinstrument garanterar en del av investeringen blir det

[32] European Commission (2019) Evaluation of the impact of the CAP on generational renewal, local development and jobs in rural areas – Final report

[33] Jordbruksverket (2025) Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken

enklare för andra finansiärer på marknaden att också gå in med finansiering eftersom risken blir lägre. De lånade pengarna betalas med tiden tillbaka till finansieringsinstrumentet och kan då återanvändas. Idag har Sverige valt att inte använda sig av möjligheten att inkludera finansieringsinstrument inom GJP, däremot används det inom regionalfonden som Tillväxtverket är förvaltande myndighet för. Ett finansieringsinstrument får kombineras med andra stöd, exempelvis startstöd.

Under våren 2025 presenterade Jordbruksverket en förhandsbedömning om finansieringsinstrument där just unga eller nystartade företag inom jordbrukssektorn lyftes fram som en tydlig målgrupp om finansieringsinstrument ska införas. Ett finansieringsinstrument inriktat mot unga och nya jordbruksföretag skulle kunna innebära att lånen beviljas till de som har en högre risknivå hos banker[34]. I övrigt visade förhandsbedömningen inte på att det fanns något större behov av finansieringsinstrument då den generella tillgången på kapital för jordbrukare är god.

I nuvarande programperiod behöver medlemsländer genomföra en förhandsbedömning som visar på att det finns ett behov, detta krav föreslås dock tas bort till kommande programperiod vilket skulle underlätta ett eventuellt införande. Ytterligare förändringar är att det idag är reglerarat till vilka stöd vi kan använda finansieringsinstrument. I förslaget är detta inte reglerat, exempelvis kan man få stöd till köp av mark. I nuvarande GJP har vi inga stöd där det är möjligt att få stöd i form av kontanta medel innan ett ägar- eller generationsskifte är genomfört, som vi har nämnt tidigare i rapporten har det varit möjligt att ta del av andra typer av aktiviteter innan ett skifte.

I den kommande NRP-planen finns möjligheter att använda sig av finansieringsinstrument för att bidra till generations- eller ägarskifte. Ett sådant finansieringsinstrument skulle vara riktat mot unga och nya lantbrukare, en grupp av lantbrukare som idag är de med högst risknivåer hos banker. I den förhandsbedömningen som Jordbruksverket tog fram under 2025 pekades just unga och nya lantbrukare ut som en lämplig målgrupp vid ett eventuellt införande av finansieringsinstrument.

Även om en extern aktör genomför finansieringsinstrumentet behöver den förvaltande myndigheten ha personal med erfarenhet av finansmarknaden. Det behövs en personalgrupp på flera personer för att sköta förvaltning, kontroll, rapportering med mera som inte får överlåtas på en extern aktör. Det behövs även IT-utveckling för att hantera en typ av stöd som för Jordbruksverkets del skulle bli helt ny. Med den bakgrunden sker ett eventuellt införande av finansieringsinstrument med fördel av en myndighet

[34] Jordbruksverket (2025) Förhandsbedömning av finansieringsinstrument inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken

med erfarenhet av detsamma eller får tillräckligt med resurser för att kunna bygga upp nödvändig förmåga.

4.9.1 Rekommendation

Utifrån rapporter och utvärderingar bedömer vi att finansieringsinstrument kan vara ett verktyg att använda för att underlätta vid generations- och ägarskifte eftersom unga jordbrukare har svårt att få tillgång till kapital. Det finns utmaningar med kapitalförsörjning, men marknadsmisslyckandet i detta avseende är förhållandevis litet. Det är lämpligare att hantera utmaningarna inom ramen för befintliga investeringsstöd och etableringsstöd.

5 Synergier

Som en del i nationella strategin för generationsskifte ska synergier mellan olika åtgärder inom NRP-förordningen beskrivas. Finns det några åtgärder som skapar ytterligare positiva effekter om de kombineras? Att ha kännedom om synergieffekter kan bidra till att förbättra genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken och leda till att den också utformas så att man än mer styr mot önskade mål och undviker synergieffekter som hämmar varandra[35].

De åtgärder som bedöms ha stor potential till synergier är de som är obligatoriska inom startpaketet enligt nedan. Genom att kombinera dessa stöd får unga jordbrukare tillgång till mer kapital och en större bredd i hur det kan användas.

I utvärderingsrapporten från 2025 lyfts det fram att synergieffekten mellan nuvarande startstödet (kommande etableringsstöd) respektive stöd till unga jordbrukare och investeringsstöd (till exempel för ökad konkurrenskraft eller för diversifiering) antas vara förstärkande och ekonomisk och i första hand uppstå hos den enskilda lantbrukaren. Synergieffekten bedöms i första hand vara ekonomisk i form av stärkt konkurrenskraft givet ökade ekonomiska förutsättningar och pengar över som kan läggas på investeringar eller utvecklingsarbete i företaget. På längre sikt menar experterna att synergieffekter också bör kunna genereras på lokal och regional nivå i form av landsbygdsutveckling, givet att fler lantbruksföretag startar upp eller genomgår generationsväxling och finns kvar. Startstödet ska enskilt bidra till både konkurrenskraft och landsbygdsutveckling men effekten antas således kunna bli ännu större i de fall där stödmottagaren också beviljas investeringsstödet. Startstödet lyfts enhälligt fram som ett stöd med hög potential att bidra till olika förstärkande synergieffekter.

- Etableringsstöd
- DABIS
- Investeringsstöd

Utöver det bedöms även andra åtgärder, varav två av dem också utgör delar av det föreslagna svenska startpaketet, ha potential till synergier. Ökad kunskap genom stödet för kompetensutveckling kan på andra sätt än ökad tillgång till finansiering ytterligare stärka den unga och/eller nya jordbrukaren i sitt företagande. Leader bidrar till den lokala utvecklingen på landsbygden, vilket är en bidragande faktor till att attrahera unga och nya jordbrukare.

- Kompetensutveckling
- Finansieringsinstrument

[35] Jordbruksverket (2025) Utvärdering av synergieffekter av EU:s gemensamma jordbrukspolitik

- Leader

En annan typ av synergi kan vara genom liknande stöd i andra sektorer, exempelvis vattenbruk och fiske.

- Startstöd/etableringsstöd
- Kompetensutveckling
- Finansieringsinstrument

Oavsett typ av stöd lyfts det fram att svårigheter av olika slag i ansökningsförfarandet riskerar att hämma förutsättningarna för synergieffekter. I utvärderingsrapporten nämns risken att lantbrukare kan avstå att söka stöd på grund av omfattande och svår ansöknings- och handläggningsprocess. Arbete för att förenkla detta har till viss del skett enligt rapporten, men bör fortsätta vara en viktig del i stödutformningen.

6 Bilaga 1 - Utblick i Europa

I det här avsnittet gör vi en utblick till ett par andra länder i Europa för att se hur de har adresserat frågan om generations- och ägarskifte. I avsnittet går vi kortfattat igenom vad länderna gör utanför GJP såväl som inom ramen för GJP. Vi inleder avsnittet med att presentera den strategi som EU-kommissionen lanserade under hösten 2025 för generationsskifte inom jordbruket.

6.1 EU-kommissionens strategi för generationsskifte

Bakgrunden till att kommissionen har tagit fram en strategi för generationsskiften är att jordbruket i Europa åldras snabbare än andra sektorer. För närvarande är medelåldern för en jordbrukare i EU 57 år och endast 12 procent av dem är under 40 år. Denna obalans innebär risker för den långsiktiga livsmedelssäkerheten, EU:s strategiska autonomi inom livsmedelsproduktionen och hållbarheten i Europas jordbrukslandskap. Denna obalans kan även ses i Sverige och vi beskriver den mer ingående i kapitel **Fel! Hittar inte referenskälla. Fel! Hittar inte referenskälla.**.

Antalet ungdomar på landsbygden minskar också inom Europa. Mellan 2013 och 2019 minskade antalet unga i åldrarna 15–24 som bor på landsbygden i EU28 från 3,6 miljoner till 1,9 miljoner, medan antalet i åldrarna 25–29 minskade från 6,9 miljoner till 5,9 miljoner. Strategin syftar till att fördubbla andelen unga jordbrukare i EU till 2040, med målet att unga och nya jordbrukare ska utgöra cirka 24 procent av de europeiska jordbrukarna.

Strategin innehåller prioriteringar för policyåtgärder och stöd till unga och nya jordbrukare, särskilt de under 40. Strategin syftar till att fördubbla andelen unga jordbrukare i EU till 2040, med målet att unga och nya jordbrukare ska utgöra cirka 24 procent av de europeiska jordbrukarna. Strategin belyser även hinder för generationsväxling, identifierade genom dialog med aktörer och analys av data.

Kommissionen rekommenderar att medlemsstaterna ska dubbla sina ansträngningar för generationsväxling till kommande programperiod. Därför rekommenderar kommissionen att minst 6 procent av den öronmärkta budgeten för GJP i respektive medlemsstat ska gå till åtgärder som främjar generationsskifte.

Sverige har budgeterat för att 3 procent av den årliga direktstödsbudgeten (EGFJ) i strategisk plan (Regeringskansliet, Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023-2027, 2022) ska gå till arealstöd till unga som en åtgärd för generationsskiften. Kommissionens rekommendation kommer innebära att Sverige behöver öka mängden medel som läggs på åtgärder för generationsskiften.

Kommissionens strategi omfattar också utveckling av nationella strategier för generationsskifte inom jordbruket senast 2028, där medlemsstaterna ska ta itu med befintliga hinder och definiera riktade stödåtgärder, baserat på kommissionens rekommendationer. Kommissionen lyfter de nationella strategierna för generationsskifte och startpaketet för unga inom GJP som viktiga initiativ för att nå målsättningarna i kommissionens strategi

Kommissionen lyfter fem prioriterade strategiska områden där medlemsstaterna behöver genomföra insatser. Inom varje område föreslås ett antal flaggskeppsinitiativ. De prioriterade områdena är

A. **Tillgång till finansiering**
   Inom finansieringsområdet lyfter kommissionen fram ett ökat stödtak till startstöd, höjd maximal stödnivå i investeringsstöd till unga och finansiella instrument som de viktigaste initiativen.
B. **Tillgång till kunskap och kompetens**
   Kommissionen lyfter i sin strategi fram Erasmus för unga entreprenörer, plattform för kvinnor inom jordbruk och paket av bästa praktik till lantbruksskolor i EU som flaggskeppsinitiativ inom detta område.
C. **Tillgång till mark**
   Kommissionen lyfter ett europeiskt markobservatorium och nationell markpolitik som flaggskeppsinitiativ.
D. **Resiliens, levnadsförhållanden och nya möjligheter till inkomst**
   Kommissionens föreslår i sin strategi att inom GJP ge stöd till avbytartjänst och att utveckla unga landsbygdsambassadörer bland annat. Framför allt spelar den klassiska landsbygdsutvecklingen en viktig roll med tillgång på så väl sociala tjänster som barnomsorg och vård men även olika typer av service.
E. **Växling och pension**
   Här lyfter kommissionen uteslutande av pensionärer från DABIS och europeiska planeringsterminen som flaggskeppsinitiativ.

6.2 Olika länders utmaningar och insatser

Genom att jämföra andra länders utmaningar och hur de hanteras kan lärdomar dras om hur en svensk strategi för generationsskifte bör utformas.

Europeiska CAP nätverket publicerade i oktober 2025 en sammanställning över utmaningarna kopplat till generationsskifte och hur medlemsländer hittills har arbetat med att främja generationsskifte[36]. Dels inom GJP, dels andra typer av insatser.

Informationen om de olika ländernas utmaningar och insatser kommer från ovanstående källor samt ytterligare rapporter, information från myndigheters webbsidor med flera.

[36] EU CAP network (2025) Assessment of generational renewal strategies across EU Member States

6.3 Irland

Irland delar flera av de utmaningar med en åldrande lantbrukskår som övriga Europa. Idag är en liten andel lantbrukare unga och många är över 65 år. Irland lyfter i sin livsmedelsstrategi fram vikten av generationsskifte och det är en prioriterad del av deras gemensamma jordbrukspolitik, däribland har de tagit fram en nationell strategi för generationsförnyelse. Förutom detta har man genom en utredning tagit fram en rapport, ”Commission on Generation Renewal in Farming”, med rekommendationer om vad som behöver göras för att öka generationsförnyelsen.

I den rapporten lyfter författarna fram nedanstående utmaningar som behöver hanteras för att vända trenden:

- Stor skillnad i lönsamhet gentemot andra sektorer.
- Minskat antal unga arbetare i alla sektorer.
- För svagt välfärdssystem i form av för låg nivå på pension för att ha råd att gå i pension.
- Förenkla tillgång till land. Mindre än 1 % av mark är ute genom öppen försäljning, resten är skifte och arv.
- Förenkla tillgång till kredit och finansiering.

6.3.1 Inom GJP

Utöver det obligatoriska kompletterande inkomststöd till unga, används till exempel startstöd till unga. För investeringsstödet har Irland valt att en stödsats på 60 procent, jämfört med 40 procent för resterande jordbrukare.

Stöd till samarbete lämnas i form av partnerskap mellan yngre och äldre och subventionerad rådgivning får både unga lantbrukare och till de över 60 år som ska lämna yrket.

Innovationsstödet EIP har finansierat tre olika projekt med syfte att stimulera generationsväxling.

6.3.2 Utanför GJP

Irland har flertalet insatser utanför GJP för att bidra till generationsväxling. Störst budget för insatser både utanför och inom GJP rör olika typer av skattelättnader.

Inom skatteområdet finns det flera åtgärder som satts in. Till exempel är arvsskatten lägre, stämpelskatten likaså och det finns även en skattesubvention på 5 000 euro per år under max fem år under tiden som generationsväxlingen pågår[37].

Det finns också andra insatser som ska syfta till att underlätta tillgång till kapital.

Ett lånesystem infördes 2023 med 500 miljoner euro i budget. Det används för lån till investeringar för unga lantbrukare, fiskare, skogsföretag och

[37] Teagascs (2025) Succession Farm Partnerships

livsmedelsföretag. Det går att låna upp till 500 000 euro utan säkerhet upp till tio år.

I juli 2025 lanserades ett stöd till ”bortglömda lantbrukare”. Med det avses unga lantbrukare som var under 40 år 2015, hade påbörjat sin verksamhet inom jordbruk före 2008, inte fick etableringsstöd för unga lantbrukare och inte var berättigade till stöd för unga lantbrukare inom GJP från 2015 på grund av det datum då de först etablerade sig inom jordbruket. Budget för stödet är 5 miljoner euro.

Teagasc (statlig myndighet som ansvarar för forskning och utveckling, utbildning och rådgivning inom jordbruks-livsmedelssektorn) genomför årligen återkommande evenemang “Transferring the Family Farm clinics”. Evenemangen, som genomförs ungefär samtidigt på flera ställen i landet, består av föreläsningar kring relevanta ämnen och möjlighet till enskilda samtal med rådgivare med fokus på den egna situationen. Rådgivarna har expertkompetens inom bland annat skatt, juridik och familjerådgivning.

Teagasc har en specifik webbsida med samlad information om generationsskifte med olika publikationer, evenemang med mera.

6.4 Österrike

Österrike är det EU-medlemsland som hittills har lyckats bäst med generationsväxling inom jordbruket. De har störst andel jordbrukare under 40 år och minst antal jordbrukare över 65 år. Cirka 23 procent av jordbrukarna är under 40 år och det är ett fåtal procent som är över 65 år.

De utmaningar som ändå lyfts fram och som behöver fortsätta hanteras är:

- Omfattande legala, finansiella och organisatoriska krav vid en generationsväxling
- Osäker marknad
- Svagare regioner med hög utflytt av unga
- Tillgång till mark (höga priser)

6.4.1 Inom GJP

Utöver det obligatoriska kompletterande inkomststödet till unga, används till exempel startstöd till unga. Det är uppdelat i en basutbetalning och sen ytterligare tre möjliga utbetalningar. Maxbeloppet för totalen är 15 000 euro. Vilket är lågt jämfört med många andra medlemsländer.

Gällande investeringsstödet får unga jordbrukare ytterligare 5 procent i stödbelopp. Tillsammans med Sverige, Finland och Tjeckien ger Österrike bland det lägsta ytterligare stödbeloppet för unga.

Jordbrukare, oavsett ålder, erbjuds också finansieringsmöjligheter genom investeringslån. Det är kopplat till fördefinierade investeringar, minimum 5 år och max 20 år med låg ränta.

Olika typer av kompetensutvecklingsinsatser används också. Kostnadsfri och/eller subventionerad rådgivning till unga erbjuds. Utbudet omfattar råd om stödmöjligheter, juridiska frågeställningar, företagande och entreprenörskap, produktion och förebyggande psykosocialt stöd kopplat till generations- och ägarskifte.

6.4.2 Utanför GJP

Österrike har anpassat skatte-, pension- och arvsregler för att underlätta generations- och ägarskifte.

Till exempel är skatter baserade på inkomst snarare än marknadsvärde. Vid arv är skatten endast 2 procent, baserat på inkomstvärde.

Om gården skiftas genom arv i sin helhet till en person, får de andra arvtagarna en finansiell kompensation baserat på inkomstvärde.

Utöver olika typer av skattelättnader och andra finansiella åtgärder finns det etablerat en ”matchmaking-plattform” där lantbrukare kan hitta unga/nya lantbrukare som är intresserade att ta över en verksamhet. Där finns även länkar till olika nätverk med mera. (https://www.perspektive-landwirtschaft.at/)

Under 2024 lanserades en omfattande informationskampanj i flera kanaler[38] med samlad information om möjliga stöd, det togs även fram broschyr och en kampanj om olika aspekter av generationsskifte. Detta gjordes i samarbete med Landjugend, motsvarande LRF Ungdom i Sverige. Projektet nominerades i EU:s Agricultural and Rural Inspiration Award.

I rapporten “EU CAP network assesment of generational renewal strategies” beskrivs det som att Österrike står ut i jämförelse med andra länder när det kommer till omfattande och relevanta legala åtgärder för att främja generations-och ägarskifte. Även deras insatser kring kompetensutveckling lyfts fram som goda exempel.

6.5 Spanien

Trenden i Spanien är att allt färre lantbrukare är under 35 år och att andelen unga behöver öka. Spanien understryker även att landsbygdens problem inte enbart handlar om ålder hos befolkningen och jordbruksföretagare på landsbygden utan även om jämställdhet. Det är inte bara unga utan även kvinnor som behöver förutsättningar till att verka på landsbygden. Spanien lyfter att behoven för att vända trenden innehåller flera dimensioner, enligt listan nedan:

- Andelen unga behöver öka.
- Förenkla tillgång till land.
- Förenkla tillgång till kredit och finansiering.

[38] Hofubernahme (2024) Landwitschaft

- Förbättra utbildning att inte enbart hantera tekniska aspekter. Lantbrukare behöver också exempelvis få mer kompetens i att driva företag.
- Livskvalitet behöver öka i landsbygden. Dagens unga vill ha tillgång till skäliga förutsättningar att leva och verka på landsbygden.
- Förbättra synen på landsbygd.

6.5.1 Inom GJP

Spanien arbetar utifrån ett flertal olika perspektiv för att öka andelen unga, så som:

- Öronmärkning av GJP budget.
- Kompletterande inkomststöd till unga.
- Investeringsmöjligheter.
- Startstöd till unga och även nya jordbrukare.
- Samarbete (EIP, LEADER, generationsväxling av jordbruk).
- Kunskapsutbyte och informationsspridning.
- Finansiella instrument, specifika urvalskriterier för unga.
- Förenkling av processer.

Spanien understryker att de lägger mer resurser än genomsnittet i EU på dessa frågor. De har dessutom kopplat ett kvantitativt mål till detta. Deras arbete har gett bra resultat när det gäller att stötta unga lantbrukare att få lån. Däremot behöver de fortsätta jobba hårt med att öka andelen unga lantbrukare. De behöver också jobba med att lyfta fram kvinnors roll i lantbruket och på landsbygden. Det behövs en förenkling av att söka stöd.

6.5.2 Utanför GJP

Det finns behov av att undersöka vad andra fonder kan bidra med enligt Spanien. De lyfter även behovet av att de unga personerna själva ska få komma till tals i dessa frågor. Det räcker inte att göra saker för de unga utan prata med dem och få med dem i processen.

För att adressera problematiken kring tillgången till mark har en grupp bildats med representanter från samtliga regioner. Målet är att ta fram en färdplan för hur tillgången till mark ska underlättas.

6.6 Polen

Många av de trender som ses i EU kring generationsskiften stämmer även med utvecklingen i Polen. Landet har ingen särskild strategi för generationsskifte utan utmaningar och insatser hanteras i en mer övergripande strategi för ”S*ustainable rural, agricultural and fisheries development 2030”.* Situatuionen i Polen gällande generationsskiften ser bättre ut än övriga medlemsstater. Sedan landet inträdde i EU syns positiva effekter på de olika insatser som gjorts för att etablera unga lantbrukare.

6.6.1 Inom GJP

De stöd som betalas ut syftar till att gynna lantbruket, de ska investeras i maskiner eller djur då detta bidrar till att skapa marknadsfördelar för lantbruket. Polen kan se att när unga lantbrukare har fått sina stöd stannar de kvar på marknaden. Landet har många mycket små lantbruk som inte finns på marknaden för jordbruksprodukter utan snarare är hushållslantbruk, därav dessa mål att de ska bli marknadsmässiga.

För att få stöd finns obligatoriska krav med hänsyn till lantbruksutbildning och praktik. Den unga ska genomgå rådgivning och har krav på sig att sköta sin egen bokföring. Detta för att säkerställa att de har rätt kunskap samt att de har full insikt i företaget och förstår hur det ska drivas. Investeringarna ska syfta till att gå till kvalitet och animalieproduktion premieras. Målet är även att gårdarna inte ska styckas isär utan växlas som hela enheter.

Generationsväxlingar från äldre till yngre, till exempel äldre än 60 till yngre än 30 premieras. Unga upp till 40 år får högre investeringsstöd som täcker 20 procent mer av kostnaderna. Polen använder sig även av lånegarantier där den unga kan fokusera på att betala av lånet medan staten står för att betala räntan, detta görs dock utanför GJP.

6.6.2 Utanför GJP

På nationell nivå i Polen finns följande insatser för att underlätta generationsväxling:

- Polen erbjuder kredit med delvis återbetalning av kapital för köp av jordbruksmark av unga lantbrukare.
- Statligt ägd mark som säljs eller arrenderas till unga.
- Skattelättnader – ingen skatt på civilrättsliga transaktioner vid överlåtelse av ett innehav. När gården överlåts som en gåva infaller ingen skatt.
- Polen har även skattelättnader från jordbruksskatt för mark som ska användas för att etablera ett nytt jordbruksföretag eller för att utöka ett befintligt.

Polen satsar på att försöka få unga förberedda för att ta över lantbruk. De ser lantbruksutbildning som centralt för lyckade etableringar av unga lantbrukare. De anser att unga lantbrukare behöver en omfattande utbildning. Landets jordbruks- och landsbygdsutvecklingsministerium överser därför 64 olika lantbruksskolor. Utöver det finns det 14 olika högre utbildningar inom lantbruk.

Unga lantbrukare kan testa sin kunskap i kunskaps olympiader. Och varje år anordnas ”Young farmers day” som ett tillfälle för unga lantbrukare att träffas och utbyta erfarenheter. I samma syfte finns även ett nationellt nätverk. Utöver det har Polen även tagit fram en guide för hur en som unga lantbrukare gör för att starta ett företag. Den innehåller även uppgifter som var i landet det finns tillgänglig mark.

Polen menade att det inte bara är en fråga om tillgång till kapital och kunskap. Det behöver finnas respekt och förståelse för det arbete som lantbrukare gör. EU behöver en lösning för framtiden som är så universal som möjligt och sträcker sig över en längre period av tid än en programperiod, snarare 30 år framåt.

6.7 Danmark

Danmark vittnar om liknande utmaningar som många andra medlemsstater i EU med en åldrande sektor. I landet finns en politisk överenskommelse mellan partierna om förändrad markanvändning, där 15 procent av jordbruksarealen ska läggas ner, CO2-utsläppen ska minskas, liksom mängden kväve i vatten. Danmark beskrev en omfattande strukturförändring som skett de senaste decennierna. Gårdarna är större och färre. Det har skett en halvering från 12 400 gårdar år 2010 till 6 300 gårdar är 2023. Sektorn är kapitalintensiv vilket innebär att det är svårt för unga utan eget kapital att göra inträde. För att ta över en gård behöver den som tar över i genomsnitt 7 miljoner euro i kapital och tillgångar.

En expertgrupp i Danmark har undersökt möjliga sätt att underlätta för generationsväxling. Expertgruppen har dragit, bland andra, följande slutsatser och rekommendationer för fortsatt analys:

- Lån och stöd: beskattningen av startstöd bör ses över; det finns behov av förlängda återbetalningstider för lån från nationella export- och investeringsfonden.
- Ägande: nya företagsformer bör understödjas, till exempel genom att unga skulle kunna gå ihop i gemensamt bolag eller få med privata investerare.
- Skatter: ett ökat kassaflöde i företagen bör stödjas genom ändringar av beskattning; möjligheter att låna tillgångar mellan gårdar bör underlättas genom ändrad beskattning; fler bör ingå i kretsen som kan ta över en gård utan skattekonsekvenser; tidsfrister för att betala skatter och avgifter vid övertagande bör förlängas.
- Karriärvägar: det finns ett behov av att stödja omskolning och nya karriärvägar när 15 procent av arealen ska övergå från jordbruk till annat (till exempel skog).

Danmark flaggade för att det finns en risk att markpriser går upp som en följd av att man stödjer unga lantbrukare genom investeringsstöd, lån, mm.

6.7.1 Inom GJP

Utöver det obligatoriska kompletterande inkomststöd till unga används också startstöd till unga.

Startstödet till unga är uppdelat i hel- eller deltid. För heltid är stödsumman 100 000 euro och för deltid är det 50 000 euro. Danmark har uppskattat att under innevarande programperiod kommer cirka 1 880 startstöd till unga beviljas.

Så som investeringsstödet är utformat ger det inte en högre stödnivå för unga jordbrukare.

Olika insatser kring kompetensutveckling riktade till unga jordbrukare finns också.

Danmark har öronmärkt en viss del till unga jordbrukare/generationsskifte i innevarande programperiod som motsvarar 136 531 131 euro[39].

6.7.2 Utanför GJP

I Danmark kompletterar nationella finansiella instrument, såsom till exempel EIFOstödda lån (statligt ägd finansinstitution), GJP-stödsystemen genom att möjliggöra för unga jordbrukare att få hypotekslån trots höga krav på säkerhet.

[39] Ministeriet for fodevarer, landbrug og fiskeri (2024) Etableringstoette til unge landbrugere